

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta

Bakalářská práce

Děti s poruchou autistického spektra v inkluzivním vzdělávání na prvním
stupni základní školy

Autor práce: Hana Kostková

Vedoucí práce: Ing. Mgr. Petra Samcová, Ph.D.

Studijní program: Vychovatelství (KS)

2022

Prohlašuji, že jsem autorkou této kvalifikační práce a že jsem ji vypracovala pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu použitých zdrojů.

V Českých Budějovicích dne 26. 3. 2022

Hana Kostková

Děkuji Ing. Mgr. Petře Samcové, Ph.D. za odborné vedení, vstřícnost, cenné rady a připomínky, které mi jako vedoucí mé bakalářské práce poskytla. Dále děkuji všem asistentkám pedagoga, které byly tak ochotné a vyplnily dotazníky. V neposlední řadě děkuji Mgr. Elišce Malé, pracovníci z SPC, za rozhovor.

Obsah

Úvod.....	6
Teoretická část.....	8
1 Poruchy autistického spektra	8
1.1 Terminologie	8
1.1.1 Historický vývoj terminologie	8
1.2 Třídění autismu	9
1.2.1 Přidružené poruchy a onemocnění	9
1.2.2 Funkčnost	9
1.3 Diagnóza	10
1.3.1 Léčba.....	10
1.4 Charakteristické projevy	11
1.4.1 Oblast sociální interakce – odlišnosti v chování	11
1.4.2 Oblast komunikace	12
1.4.3 Imaginace – fantazie – představivost	12
1.4.4 Jiné nápadnosti	12
1.4.5 Nespecifické rysy chování	12
2 Vzdělávání dětí s PAS	14
2.1 Inkluze	14
2.1.1 Vymezení pojmu inkluze.....	14
2.2 Poradenská zařízení	14
2.2.1 Speciálně pedagogické centrum (SPC)	15
2.2.2 Organizace zabývající se problematikou PAS	15
2.3 Asistent pedagoga	15
2.3.1 Hlavní činnosti asistenta pedagoga	16
2.3.2 Individuální vzdělávací plán.....	17
2.4 Obecná specifika žáka s PAS.....	17
2.5 Spolužáci dítěte s PAS	17
2.6 Rodiče a škola	18
Praktická část	19
3 Výzkum.....	19
3.1 Metody	19
3.1.1 Kvalitativní výzkum	19
3.1.2 Kvalitativní dotazování	20
3.1.3 Rozhovor	20

3.1.4	Dotazník s otevřenými otázkami	21
3.2	Cíl výzkumu	21
3.3	Popis zkoumaného vzorku, jeho charakteristika.....	21
3.3.1	Struktura rozhovoru s pracovníci SPC	21
3.3.2	Dotazník pro asistentky pedagoga	23
3.4	Metody vyhodnocení	24
3.4.1	Vyhodnocení rozhovoru z předvýzkumu	24
3.4.2	Vyhodnocení dotazníkového šetření výzkumu.....	28
	Diskuse.....	33
	Závěr.....	37
	Seznam použitých zdrojů.....	38
	Seznam zkratk.....	39
	Seznam příloh	40
	Přílohy	41
	Bibliografický odkaz, klíčová slova a abstrakt	56

Úvod

Díky zlepšující se diagnostice a stále se zvětšujícímu povědomí o poruchách autistického spektra (PAS) mezi odborníky i laiky dochází k nárůstu takto diagnostikovaných dětí. Proto jsou stále častěji do běžných základních škol děti s poruchou autistického spektra přijímány. Děti s PAS bez mentálního postižení ani jinou možnost vzdělávání nemají. Výchova a vzdělávání dětí s poruchami autistického spektra s sebou nese velké nároky na učitele, asistenty pedagoga, vychovatele, spolužáky a rodiče. Tento náročný proces vyžaduje úzkou spolupráci rodiny, školy a poradenského zařízení. Na základě jejich spolupráce je potřeba vypracovat individuální vzdělávací plán, nastavit optimální řešení výuky, ale také se intenzivně věnovat vztahům dítěte s PAS v oblasti školy, tedy vztahům s pedagogy, asistenty pedagoga, spolužáky apod. Chování dětí s poruchou autistického spektra bývá nesrozumitelné, nepochopitelné pro jejich okolí, a to jak školní, tak i rodinné. Rodiče musí diagnózu svého dítěte nejprve přijmout a dále v co největší možné míře spolupracovat ve výchovně-vzdělávacím procesu na základní škole, stejně tak jako se Speciálně pedagogickým centrem při nastavení podpůrných opatření, která pomohou dítěti k lepšímu prospěchu a podpoří jeho socializaci v rámci školního kolektivu. Rodiče by se tak měli obrnit značnou dávkou trpělivosti, protože je jejich dítě s poruchou autistického spektra nejednou přivede do nepříjemných, někdy i stresujících situací. Péče o takové dítě je velice psychicky i fyzicky náročná.

Cílem bakalářské práce bylo vyhledat dostupné informace o inkluzi dětí s poruchami autistického spektra a popsat úlohu asistenta pedagoga při inkluzi tohoto žáka ve vzdělávacím procesu na prvním stupni základní školy. Dále pak srovnat dostupné informace se zjištěnými údaji z praxe od asistentů pedagoga. Základními otázkami, které jsou v práci řešeny, jsou: Jaké jsou charakteristické rysy a projevy dětí s autismem a požadavky na asistenta pedagoga? Která pravidla jsou pro práci ve školním prostředí s žáky s poruchou autistického spektra základní? Dále jsem si vytyčila úkoly: analyzovat získané informace od asistentů pedagoga a poskytnout aktuální informace od pracovnice Speciálně pedagogického centra, Štítného 3, v Českých Budějovicích týkající se klientů s PAS v rámci Jihočeského kraje.

V práci se nejprve zaměřuji na popis, definici a druhy poruch autistického spektra. Dále popisuji charakteristické projevy dětí s autismem, princip inkluze a požadavky na asistenta pedagoga, jeho úlohu při inkluzi žáků se specifickými vzdělávacími potřebami. Blíže se zajímám o žáky s poruchou autistického spektra vzdělávané v běžných základních školách na prvním stupni. Snažím se přiblížit úlohu asistenta pedagoga v rámci vztahů mezi spolužáky. Považuji za velice důležité pracovat na vztazích žáka s PAS s jeho spolužáky. Prostřednictvím rozhovoru se speciální pedagožkou, pracovnicí Speciálně pedagogického centra v Českých Budějovicích, zjišťuji informace o klientech s poruchami autistického spektra, které mají v péči. V prvním okruhu otázek jsem se zaměřila na aktuální statistiku klientů s poruchou autistického spektra. V druhém okruhu otázek se zaměřuji obecně na inkluzi ve školách. Zajímám se o práci asistenta pedagoga a o možnostech jeho využití. V posledním, třetím okruhu otázek mě zajímaly zkušenosti a subjektivní pohled pracovnice na inkluzi žáků s poruchou autistického spektra, které získala ze své praxe ve speciálně pedagogickém centru. Následně pomocí polostrukturovaného dotazníku zjišťuji zkušenosti asistentů pedagoga týkající se jejich práce s žáky s PAS a jejich začleňování do třídního kolektivu. Zjišťuji, jakým způsobem asistenti pedagoga nabývají znalostí z oblasti poruch autistického spektra, jaké mají konkrétní zkušenosti s žáky s PAS, s třídním kolektivem a jakým způsobem probíhá

komunikace a spolupráce s rodiči. Na závěr mě zajímalo, jaké klady či zápory v inkluzi dětí s PAS vnímají ze svého úhlu pohledu.

Práce je rozdělena do dvou hlavních částí, teoretické a praktické. Teoretická část je pak rozdělena do dalších dvou částí. První se zabývá vymezením, tříděním, diagnózou a charakteristickými projevy poruch autistického spektra. Druhá část popisuje vzdělávání žáků s poruchou autistického spektra, problematiku inkluze, zmiňuje práci poradenského pracoviště, vymezuje práci asistenta pedagoga, specifikuje žáka s poruchou autistického spektra, věnuje se spolužákům dítěte s PAS a úloze rodiny ve spolupráci se školou. Praktická část popisuje metody a cíl výzkumu, popisuje zkoumaný vzorek a jeho charakteristiku. Dále je uvedeno vyhodnocení rozhovoru s pracovníci SPC a dotazníků od asistentek pedagoga. V závěru je shrnutí výsledků získaných dotazníkovým šetřením v diskusi a srovnání s literaturou.

Teoretická část

1 Poruchy autistického spektra

Poruchy autistického spektra jsou neurovývojové poruchy, tedy vrozené poruchy některých mozkových funkcí, které mají dopad na celoživotní fungování člověka v běžném životě. Člověk s poruchou autistického spektra (PAS) nedokáže vyhodnocovat informace jako lidé stejné mentální úrovně. Tento člověk je diagnostikován na základě projevů chování. Nejvýraznější obtíže jsou v oblastech sociálních interakcí, v komunikaci a v představitivosti. Postižený nevnímá svět jako zdraví lidé, což často vede k tomu, že na běžné podněty a situace reaguje pro okolí nezvyklým způsobem. Autismus se projevuje již v raném dětství, obvykle kolem druhého roku. Častěji postihuje chlapce (v poměru 4:1) a ideálně by měl být diagnostikován do 36 měsíců věku dítěte (Bazalová 2017: 12). Tuto poruchu v roce 1943 popsal Leo Kanner v deskriptivní práci *Autistické poruchy afektivního kontaktu*.

Příčiny vzniku autismu nejsou doposud známy. Některé zdroje uvádí, že vliv na vznik poruch mají genetické předpoklady a další rizikové faktory, jako jsou například škodlivé látky pro lidský organismus a okolní životní prostředí (Bazalová 2017: 12).

1.1 Terminologie

Autismus, porucha autistického spektra, PAS: Všechny tyto termíny vyjadřují stejný jev. Termín *autismus* je již dnes překonaný, používá se z důvodu zestručnění. Přesnější je používat *porucha autistického spektra*, nebo ještě lépe množné číslo tohoto pojmu *poruchy autistického spektra* (Bazalová 2017: 9).

Pervazivní vývojová porucha/y (PVP): Tento výraz znamená všeprostupující, všepřonikající porucha a poukazuje na její závažnost (Tamtéž: 9).

Atypický autismus: Tato porucha buď nesplňuje všechny tři okruhy diagnostických kritérií pro dětský autismus, nebo se jedná o opožděný nástup po 3. roce života (Hrdlička, Komárek 2014: 15).

Porucha autistického spektra: Jakákoli pervazivní porucha. Lepší je používat množné číslo tohoto pojmu *poruchy autistického spektra* (Bazalová 2017: 9).

Autistické rysy: Jsou autistické symptomy, jejichž četnost nebo závažnost nenaplnuje ani jeden okruh diagnostických kritérií pro dětský autismus (Hrdlička, Komárek 2014: 15).

Širší autistický fenotyp: Takto jsou označovány diskrétní abnormality na spojenci mezi normou a autistickými rysy, často pak u rodinných příslušníků (příbuzných) autistů (Tamtéž: 15).

Triáda postižení: Vystihuje tři hlavní oblasti narušení: komunikaci, sociální interakci a imaginaci (Bazalová 2017: 11).

1.1.1 Historický vývoj terminologie

Pojem *autismus* poprvé použil švýcarský psychiatr Eugen Bleuler v roce 1911 při popisu psychopatologie schizofrenie. Popisoval jím schizofrenní stažení se z reálného světa a ponoření se do vlastního nesrozumitelného světa nemoci (Bleuler in Hrdlička, Komárek 2014: 11–12).

Slovo *autismus* je složeno ze slov *autos*, které znamená sám, a *-ismus*, jenž znamená orientace (Lechta ed. 2010: 267).

V roce 1941 rakousko-americký dětský psychiatr Leo Kanner použil termín *dětský autismus*. Zjistil, že děti, které pozoroval, žijí ve svém vlastním světě, špatně pochopitelném pro okolí. Mylně se domníval, že za autismus u dětí mohou odtažití a příliš intelektuální rodiče, zvláště pak chladná péče matek. Ve stejné době rakouský pediatr Hanz Asperger hovořil o genetickém základu této poruchy. Popsal děti s těžkou poruchou sociální interakce a komunikace, přestože měly vysokou inteligenci a dobře vyvinutou řeč. Měly však stereotypní zájmy a byly motoricky neobratné. Až do 80. let 20. století pracovali Kanner i Asperger nezávisle na sobě (Hrdlička, Komárek 2014: 12).

1.2 Třídění autismu

Lechta (2010: 267) uvádí následující dělení pervazivních vývojových poruch podle MKN-10 (Mezinárodní kvalifikace nemocí). Jsou to tyto diagnostické kategorie:

- Dětský autismus (F84.0)
- Atypický autismus (F84.1)
- Rettův syndrom (F84.2)
- Jiná dezintegrativní porucha v dětství (F84.3)
- Hyperaktivní porucha spojená s mentální retardací a stereotypními pohyby (F84.4)
- Aspergerův syndrom (F84.5)
- Jiné pervazivní vývojové poruchy (F84.8)
- Nespecifikovaná pervazivní vývojová porucha (F84.9)

1.2.1 Přidružené poruchy a onemocnění

Jak uvádí Čadilová a Žampachová (2012: 23), některé poruchy a onemocnění se vyskytují s poruchou autistického spektra mnohonásobně častěji než u běžné populace. V intervenci je vždy prioritní autistická porucha. Nejčastěji přidružené poruchy a onemocnění jsou:

- Mentální retardace (25–60 %)
- Syndrom fragilního X-chromozomu
- Epilepsie (40 % jedinců s PAS)
- Obsedantně kompulzivní porucha (až 37 % jedinců s PAS naplňuje kritéria pro tuto diagnózu)
- Poruchy řeči, vady sluchu, vady zraku
- ADHD (porucha pozornosti s hyperaktivitou), ADD (porucha pozornosti)

Mezinárodní zdravotnická organizace (WHO) uvádí přibližně 70 podskupin diagnóz, které se mohou vyskytovat společně s PAS.

1.2.2 Funkčnost

Podle Hrdličky a Komárka (2014: 40) formy autismu můžeme rozlišovat podle funkčnosti, tedy podle toho, jak moc je jedinec schopen fungovat v životě, jak se mu daří zapojit se do běžného společenského života. Rozlišujeme následující kategorie:

Vysoce funkční autismus: Jedná se o postižení bez přítomnosti mentální retardace (tj. IQ je vyšší než 70) s existencí komunikativní řeči a se schopností alespoň částečně samostatného fungování. Patří k lehčím formám autistického postižení. Postižení však obtížně chápou sociální normu, a proto bývají vnímáni jako nevychovaní. Obtíže se objevují při chápání ironie a sarkasmu. Obvyklé je ulpívání na oblíbených tématech.

Středně funkční autismus: Postižení mají lehkou nebo středně těžkou mentální retardaci. Více je patrné narušení komunikativní řeči a přibývá stereotypií. Schopnost navazovat sociální kontakty je snižená, děti jsou značně pasivní.

Nízko funkční autismus: Toto postižení je popisováno u nejvíce mentálně retardovaných dětí. Ty nemají rozvinutou použitelnou řeč, málo navazují jakýkoliv kontakt. Převládají stereotypní a receptivní příznaky. Častá může být agrese vůči ostatním lidem i vůči sobě samým.

1.3 Diagnóza

Poruchu autistického spektra je možné diagnostikovat již od osmnáctého měsíce věku. Dana Krejčířová (in Bazalová 2017) ale upozorňuje, že řeč jako kritérium doporučuje hodnotit až od čtyř let. Většina dětí bývá diagnostikována kolem druhého až třetího roku života. V předškolním věku bývají projevy PAS velmi patrné. Diagnostický proces u poruch autistického spektra je velmi komplikovaný. Rozhodující je odbornost a zkušenost osoby, která vyšetřuje. Na pacienta je důležité pohlížet ze všech možných úhlů, získat informace o vývoji dítěte od narození až po současnost, znát rodinnou anamnézu a prostředí, ze kterého pochází. Na stanovení diagnózy by měl odborník na poruchy autistického spektra spolupracovat s rodiči, pediatrem, neurologem, genetikem, psychologem, psychiatrem, popřípadě foniatrem a logopedem. Vyjádřit by se měli i učitelé, asistent pedagoga, speciální pedagog apod. Po vyjádření podezření rodiče nebo někoho v okolí (pediatra, přátel, školy...) následuje počáteční diagnostika. Rodiče bývají odesláni k některému z odborníků jmenovaných výše nebo přímo na specializované pracoviště na poruchy autistického spektra – např. NAUTIS, FN Motol, FN Brno (Bazalová 2017: 35–38).

Diagnostiku PAS lze stanovit, pokud je přítomno více symptomů ze sledovaných oblastí, nikoli ojedinělé projevy. V psychologickém vyšetření se používají specializované testy, testy inteligence a testy speciálních schopností. V současnosti je u nás nejvíce užívána observační škála CARS (Childhood Autism Rating Scale), podobným strukturovaným rozhovorem s rodiči je ADI-R (Autism Diagnostic Interview Revised). Komplexní metodou je pak ADOS (Autism Diagnostic Observation Schedule). V oblasti medicíny se pro diagnostiku používají metody, jako je například magnetická rezonance a genetická vyšetření (Hrdlička, Komárek 2014: 40).

Rodiče by měli s dítětem absolvovat po nějakém čase diagnostiku další, upřesňující. Poruchy autistického spektra se mohou časem měnit, stanovení konečné diagnózy bývá procesem na několik let. Poruchy autistického spektra se nemusí vyskytovat samostatně, často se kombinují s dalšími poruchami nebo syndromy (Bazalová 2017: 39).

Po obdržení prvotní diagnózy diagnostika v průběhu vývoje dítěte pokračuje v mnoha krocích. Hodnotí se jeho výkon v jednotlivých oblastech s ohledem na školní dovednosti. Nejde o stanovení PAS, ale o nastavení režimu, možných postupů práce a možností pro spokojený život dítěte. Nejčastěji toto dělají speciálně pedagogická centra a školská zařízení (Bazalová 2017: 40).

1.3.1 Léčba

Autismus je celoživotní neurovývojové postižení. Z tohoto důvodu není možné uvažovat o jeho vyléčení. Byla již studována celá řada psychofarmak, ale dosavadní výsledky jsou jen částečně pozitivní. Dosud nebyla nalezena žádná účinná farmakologická léčba proti tzv. jádrovým příznakům autismu (narušení řeči a komunikace, sociální izolace,

abnormální zájmy apod.). Hlavními metodami, které zmírňují tyto příznaky, jsou speciálně pedagogické a behaviorální intervence (Hrdlička, Komárek 2014: 162).

Farmakologicky lze léčit či ovlivňovat narušené chování (agresivitu, stereotypie, rituály) pomocí antipsychotik, hyperkinetický syndrom a výkyvy nálad (depresivní rozklady) pomocí antidepresiv a poruchy spánku asociované s autismem pak aplikací melatoninu (Hrdlička, Komárek 2014: 163).

1.4 Charakteristické projevy

Poruchy autistického spektra se promítají do veškerých oblastí fungování daného člověka. Sledují se tři základní oblasti, na které se zaměřuje i diagnostika. U dětí s PAS lze v těchto oblastech pozorovat jádrové deficity, které určují míru a hloubku potíží. Označují se jako autistická triáda: narušení komunikace, sociální interakce a představivosti (Bazalová 2017: 11).

1.4.1 Oblast sociální interakce – odlišnosti v chování

Narušení sociální interakce se projevuje neschopností dítěte navázat kontakt s jinými osobami stejného věku. Chybí schopnost zapojit se do skupinových her, pochopit pravidla nebo střídání rolí při hře. Děti nedávají najevo soucit, nejsou schopny pochopit emoce druhých lidí a adekvátně na ně reagovat. Chovají se nepřiměřeně v různých společenských situacích. Typická je citová otažitost, někdy chybí oční kontakt nebo adekvátní mimika. Lidé s poruchou autistického spektra často lpí na neměnnosti života, prostředí a dodržování nefunkčních rituálů. Těžce snášejí změny ve svém osobním prostředí. V situacích nepohody, stresu nebo úzkosti se u těchto dětí často objevují nápadné stereotypní, opakující se pohyby rukou, prstů nebo i celého těla. U některých pacientů se vyskytuje jako klinicky výrazný faktor hyperaktivita (Hrdlička, Komárek 2014: 35–38).

Podle Čadilové a Žampachové (2012: 64) je u žáků s poruchou autistického spektra z hlediska navazování sociálních kontaktů důležité, zda se jedná z pohledu sociálního chování o žáka pasivního či aktivního, případně o žáka s formálním vystupováním. Žáci s PAS se obtížně zapojují do kolektivu vrstevníků. Mívají ale i problém s navazováním kontaktů s dospělými.

Pasivní typ nestojí o sociální kontakty s vrstevníky, působí samotářským dojmem, většinou se neúčastní společenských aktivit. S dospělými kontakty nevyhledává, nekomunikuje s nimi, často neodpovídá na dotazy.

Aktivní typ se snaží navázat kontakt s vrstevníky, ale pro způsob a nepřiměřenost těchto kontaktů se žáci s PAS stávají neoblíbenými, kolektiv vrstevníků je vyčleňuje a odmítá. Stejně obtížně navazuje kontakt i s dospělými. Působí na okolí jako nevychované a drzé dítě, které se ještě nenaučilo respektování autorit a společenskému chování.

Formální typ se obtížně zařazuje do kolektivu, jeho chování se více podobá dospělým než vrstevníkům. Vrstevnická skupina může takové chování vnímat jako nadřazené a poučující. V sociálním kontaktu s dospělými působí zdvořile, problém může nastat v situacích, kdy dítě vyžaduje striktního dodržování společenských norem. Dokonce může dospělé i napomínat za jejich chování.

1.4.2 Oblast komunikace

Narušení komunikační schopnosti se u jedinců s PAS projevuje ve verbální i neverbální oblasti. Vývoj řeči bývá často opožděný a narušený. Až u poloviny autistických dětí se řeč nerozvine dostatečně na použitelnou úroveň. Děti s poruchou autistického spektra mají problémy s navazováním a udržováním rozhovoru (Lechta, ed 2010: 268–269).

S problémy v komunikaci pomáhají náhradní komunikační systémy a prostředky, např. VOKS (Výměnný obrázkový komunikační systém) či PECS (Picture Exchange Communication system) (Bazalová 2017: 17).

Osoby s PAS, u kterých se řeč plně vyvinula, mívají svá oblíbená témata, o kterých dokáží mluvit stále dokola a dlouho. Někdy zjistíme, že opakuji různé fráze nebo definice, aniž by porozuměly jejich smyslu. Chápou svět realisticky, nerozumí metaforám a vtipům, chápou je doslovně (Tamtéž: 17).

1.4.3 Imaginace – fantazie – představivost

Od ostatních dětí se děti s poruchou autistického spektra liší ve schopnosti si hrát. Patrná je porucha ve fantazijní hře nápodobou a nedostatek tvořivosti a fantazie v myšlení. Hračky využívají neobvyklým způsobem, často se stereotypně soustředí na detail nebo na nefunkční aspekty hraček, například hračky očichávají (Hrdlička, Komárek 2014: 37).

Zájmy tyto děti mívají zaměřené velmi specificky a odlišně od zájmů svých vrstevníků. Jejich obvyklý zájem bývá o neživé, mechanické předměty – např. dopravní systémy a prostředky (Čadilová, Žampachová 2012: 66).

1.4.4 Jiné nápadnosti

Některým dětem s poruchou autistického spektra je přisuzovaná nápadná motorická neobratnost, opoždění motorického vývoje a znaky motorické dyspraxie nebo abnormalit. U některých lidí s PAS se v různé intenzitě objevuje stereotypní a opakující se motorické manýrování, jako je třepání či krouživé pohyby rukama a prsty nebo komplexní specifické pohyby celým tělem. Řada lidí s PAS má problém se zvládáním změn, mladší děti mohou mít i panické reakce na drobné změny (např. změna záclon, změna trasy cesty ze školy apod.). Tyto problémy souvisejí především se sníženou adaptibilitou, nižší flexibilitou myšlení a chování (Čadilová, Žampachová 2012: 23).

Asi u 10 % osob s poruchou autistického spektra můžeme pozorovat speciální schopnosti, které kontrastují s celkovou nízkou úrovní praktických činností. Jedná se o výjimečnou mechanickou paměť, schopnost memorovat nezáživné údaje (jako jsou např. řady telefonních čísel, zastávek v jízdních řádech apod.), výborné matematické, malířské nebo i hudební schopnosti (Hrdlička, Komárek 2014: 36–38).

1.4.5 Nespecifické rysy chování

U lidí s PAS se podle Čadilové a Žampachové (2012: 23) často vyskytují některé nespecifické rysy, které nejsou součástí diagnostických kritérií. Jedná se o:

- Nerovnoměrný profil kognitivních schopností
- Nachýlená chůze, chůze po špičkách, tleskání, luskání prsty
- Fascinace pohybem (roztáčení hraček, otvírání a zavírání dveří atd.)
- Hypersenzitivita na zvuky, světla nebo doteky
- Nepřiměřené emocionální reakce (bezdůvodný pláč nebo smích, střídání nálad, afekty, úzkost, absence strachu v nebezpečných situacích)
- Problémy s chováním (nesoustředěnost, agresivita, sebepoškozování)

- Chybějící spontaneita při organizování volného času
- Problémy se spánkem, s jídlem

2 Vzdělávání dětí s PAS

V České republice je obsah vzdělávání pro 1.–9. ročník základní školy stanoven v Rámcovém vzdělávacím plánu pro základní vzdělávání (RVP ZV). Ten je platný i pro žáky s autismem (bez mentálního postižení). Vzdělávání žáků s autismem nebo dalšími pervazivními vývojovými poruchami (PVP) má individuální charakter. Žáci se vzdělávají podle Individuálního vzdělávacího plánu (IVP). V České republice zajišťují inkluzivní vzdělávání žáků s poruchou autistického spektra (bez mentálního postižení) v běžných školách pedagogičtí pracovníci školy, především třídní učitel, vychovatel v družině a asistent pedagoga. Na základě rozhodnutí poradenského zařízení, většinou Speciálně pedagogického centra pro žáky s PAS, může být žákovi zajištěna individuální péče asistenta pedagoga (Lechta, ed 2010: 273–274).

2.1 Inkluze

Základním principem inkluzivního vzdělávání je naučit děti žít spolu a učit se reagovat na různé potřeby svých vrstevníků. Školy zapojené do inkluzivního vzdělávání se zásadně podílejí na budování solidarity mezi dětmi se speciálními vzdělávacími potřebami a jejich vrstevníky. Proces inkluze zajišťuje rovný přístup ke vzdělávání pro všechny bez ohledu na zdravotní nebo sociální postižení či znevýhodnění s přiměřenou mírou podpory od předškolního po vysokoškolské vzdělávání (Čadilová, Žampachová 2012: 35).

2.1.1 Vymezení pojmu inkluze

Pojem inkluze se poprvé objevil až koncem 90. let minulého století. Jako první ho použil Theunissen v roce 1998 při analýze speciální pedagogiky v USA (Sholze, 2007 in Lechta, ed 2010: 28). Inkluze je jakási nová kvalita přístupu k postiženým dětem, odlišná od integrace. Je to bezpodmínečné akceptování speciálních potřeb všech dětí (Hornáková 2006 in Lechta, ed 2010: 28).

Velmi zjednodušeně je možné říci, že integrace vyžaduje větší přizpůsobení dítěte škole, zatímco inkluze se víc snaží přizpůsobit edukační prostředí postiženým dětem.

Děti, žáci a studenti se speciálními potřebami mají legislativně (vyhláška č. 27/2016 Sb. o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných) stanovenou možnost inkluzivního vzdělávání ve školách hlavního vzdělávacího proudu, a to při poskytnutí podpůrných opatření. V běžných školách bývají vzdělávání nejčastěji žáci s Aspergerovým syndromem a žáci s PAS bez mentálního postižení. Ostatní žáci s poruchou autistického spektra jsou vzdělávání převážně ve školách praktických a speciálních. V běžné škole dochází k přiblížení se normálu, učení se toleranci, přebírání zdravých vzorů apod. (Kendíková 2017: 37).

2.2 Poradenská zařízení

Inkluzivní vzdělávání může být uskutečňováno pouze po vyjádření poradenského zařízení. Vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování služeb ve školách a školských poradenských zařízeních vymezuje typy školských poradenských zařízení, a to Pedagogicko-psychologickou poradnu (PPP), Speciálně pedagogické centrum (SPC) a Školní poradenské pracoviště. V případě PAS poskytují služby pouze Speciálně pedagogická centra zaměřená na PAS. Školská zařízení nejsou odborně způsobilá k určování diagnózy. Mají sloužit pro podporu inkluze a jsou kompetentní stanovovat míru potřeby speciálně pedagogické podpory s využitím speciálně pedagogického a/nebo

psychologického vyšetření. Klientelou jsou děti, které již s diagnózou PAS do centra přicházejí (Bazalová 2017: 139).

2.2.1 Speciálně pedagogické centrum (SPC)

V SPC spolupracují psycholog, speciální pedagog a sociální pracovník. Jejich úkolem je posoudit vhodnost zařazení dětí do škol. Dále pak provádět diagnostiku již diagnostikovaných dětí s PAS vzhledem ke stanovování podpůrných opatření při vzdělávání, poskytovat poradenství a školení školám i rodinám (např. v oblasti úpravy pomůcek a prostředí), dále poskytovat metodickou podporu a spolupracovat na individuálním vzdělávacím programu. Následně SPC monitoruje plnění doporučení, navrhuje intervence a realizuje metodicko-konzultační návštěvy ve školách (Bazalová 2017: 140–141).

2.2.2 Organizace zabývající se problematikou PAS

Nejedná se o školská poradenská zařízení, ale o podpůrná a poradenská zařízení pro problematiku PAS.

APLA Jižní Čechy, z.ú.

Občanské sdružení se sídlem v Táboře a odloučeným pracovištěm v Českých Budějovicích. Posláním organizace je aktivně podporovat rodiny dětí s autismem k životu ve svém přirozeném prostředí poskytováním odborných služeb a předáváním speciálních metod práce. APLA Jižní Čechy poskytuje služby lidem s autismem a jejich rodinám a nabízí vzdělávání všem, kteří s nimi pracují a provází je životem. Vzdělávací centrum APLA Jižní Čechy nabízí konference, akreditované i neakreditované kurzy a workshopy (webové stránky: www.aplajc.cz).

Nautis – Národní ústav pro autismus, z.ú.

Nestátní nezisková organizace, která poskytuje širokou nabídku služeb lidem s autismem a lidem kolem nich – tedy rodičům, sourozencům, spolužákům, učitelům, lékařům a dalším odborníkům. Součástí Nautis je také Nakladatelství Pasparta, které vydává jak odbornou literaturu, tak knihy pro děti s poruchou autistického spektra. Organizace nabízí akreditované i neakreditované vzdělávací programy pro odborníky, rodiče i další organizace (webové stránky: www.nautis.cz).

Autis Centrum, o. p. s.

Nestátní nezisková organizace, která poskytuje sociální služby lidem s autismem a jejich rodinám v Českých Budějovicích a širokém okolí. Autis Centrum pomáhá svým klientům a jejich rodinám na cestě k normálnímu životu. V centru nabízí sociálně terapeutické aktivity, odlehčovací víkendové pobyty a letní tábory pro děti a dospělé s PAS. Snaží se zlepšovat dobrou praxi v sociálních službách. Je zde knihovna čítající více jak 300 titulů odborných knih a beletrie z oblasti autismu a souvisejících témat. Půjčovnu využívají studenti, sociální pracovníci, terapeuti, stážisté a asistenti Autis Centra. Organizace spolupracuje s komunitním spolkem Autisté jihu, jehož členy jsou lidé s autismem a jejich rodiny (webové stránky: www.autiscentrum.cz).

2.3 Asistent pedagoga

Asistent pedagoga je pracovník a zaměstnanec školy nebo zaměstnanec školského zařízení. Jeho činnost a status jsou definovány v platné legislativě. Jde především o zákon č. 561/2004 Sb. (školský zákon) a dále zákon č. 563/2004 Sb. (o pedagogických pracovnících). Jde o pedagogickou profesi, kterou dnes chápeme jako jedno z podpůrných

opatření při vzdělávání žáků se speciálními potřebami (vyhláška č. 27/2006 Sb.) (Kendíková 2017: 37).

Nejdůležitějším osobnostním předpokladem (kromě povinného vzdělání pro asistenty pedagoga) je kladný vztah k dětem. Asistent pedagoga by neměl mít předsudky vůči postiženým, cizincům či určitým sociálním skupinám. Klíčová je také schopnost empatie. Asistent pedagoga by měl představovat jakýsi informační můstek mezi žákem, jeho rodinou a školou. Měl by tím vzniknout vztah založený na otevřenosti, trpělivosti a spolehlivosti (Kendíková 2017: 97–99).

2.3.1 Hlavní činnosti asistenta pedagoga

Mezi hlavní činnosti asistenta pedagoga podle Čadilové a Žampachové (2012: 41) patří:

- Pomoc žákům přizpůsobit se školnímu prostředí
- Pomoc pedagogickým pracovníkům školy při výchovně-vzdělávací činnosti
- Pomoc při komunikaci s žáky
- Pomoc při spolupráci se zákonnými zástupci žáků

V náplni práce asistenta pedagoga u integrovaného žáka s PAS do vzdělávacího procesu na ZŠ jsou podle Čadilové a Žampachové (2012: 42–43) důležité následující tři okruhy aspektů:

Přímá práce:

- Pomáhat žákovi s budováním sebeobslužných dovedností (např. s převlékáním, stravováním, použitím WC atd.)
- Pomáhat žákovi se zvládnutím a naučením denního režimu a orientace v prostoru (orientace v budově, ve třídě a ostatních částech školy, orientace v rozvrhu vyučovacích hodin)
- Podílet se na vytváření pracovního chování. Postupně žáka učit pracovat samostatně, učit ho připravovat si pomůcky potřebné na vyučovací hodinu a uklízet je. Poskytovat žákovi případné potřebné vysvětlení požadavků od pedagoga
- Poskytovat žákovi podporu v navazování přiměřených vztahů s vrstevníky ve školním prostředí, především během přestávek. Poskytovat mu rovněž pomoc při kontaktu s dospělými
- Učit žáka přiměřeně komunikovat se spolužáky i dospělými
- Učit žáka využívat ve školním prostředí volný čas, zejména přestávky

Organizace a dokumentace:

- Podílet se na zpracování dokumentace dítěte (IVP, denní záznamy, hodnocení apod.)
- Podílet se na zajištění kontaktu s rodinou a příslušným poradenským pracovištěm
- Dle pokynů učitele vytvářet podmínky pro úspěšné fungování žáka ve školním prostředí (uspořádání ve třídě, upravovat pomůcky k výuce apod.)

Vzdělávání:

- Další vzdělávání v oblasti výchovy a vzdělávání dětí s PAS (odborné kurzy, semináře, workshopy, přednášky apod.)

Asistent pedagoga pracuje ve třídě pod metodickým vedením učitele a je součástí pedagogického týmu. Měl by vždy pracovat dle pokynů konkrétního pedagoga. Odpovědnost za Individuální vzdělávací plán žáka, konkrétní postupy při intervenci a komunikaci se všemi zainteresovanými stranami je však na učiteli příslušné třídy ZŠ (Čadilová, Žampachová 2012: 43).

2.3.2 Individuální vzdělávací plán

Stěžejním dokumentem při práci asistenta pedagoga je Individuální vzdělávací plán (dále jen IVP). Tímto dokumentem se zabývá §18 školského zákona, zpřesňuje ho vyhláška č.27/2016 Sb. v §3 a 4. IVP zpracovává škola na základě doporučení školského poradenského zařízení a písemné žádosti zákonného zástupce žáka, či samotného žáka po dosažení plnoletosti (Kendíková 2017: 23).

IVP je závazný dokument, který vychází ze školního vzdělávacího programu a patří do dokumentace žáka. Školské poradenské zařízení sleduje a jednou ročně vyhodnocuje naplňování tohoto dokumentu. V průběhu roku může být IVP doplňován a revidován (Kendíková 2017: 24).

ŠPZ (Školské poradenské zařízení) může žákovi doporučit podporu asistenta pedagoga nejen na dobu výuky, ale i na čas, který tráví ve školní družině, školním klubu či dokonce v rámci své další zájmové činnosti (Kendíková 2017: 16).

2.4 Obecná specifika žáka s PAS

Mezi obecná specifika žáka s PAS podle Lechta ed. (2010: 271–272) patří:

- Problémy se zpracováním mluvené řeči
- Jasně vyjádřené nároky na chování
- Hypersenzitivita na některé podněty
- Špatné reakce na proměnlivost (vč. změn v prostředí výuky)
- Problémy spontánně se vyjadřovat, vyjadřovat svůj postoj, názor, vybrat si z možností
- Rezervovanost vůči dotykům
- Zvláštní zájmy

2.5 Spolužáci dítěte s PAS

Na dítěti s poruchou autistického spektra není často na první pohled nic nápadného. Jeho zvláštnosti odhalí až čas. Pro spolužáky je to často velmi nepochopitelné chování. Pokud je žák s autismem zařazen do vzdělávání na běžné základní škole, je třeba ostatní žáky na tuto skutečnost připravit. Důležitou roli v tomto procesu sehrává především třídní učitel a jeho individuální postoj k inkludovanému žákovi.

Aby se zamezilo zpochybňování některých podpůrných opatření nebo dokonce riziku šikany, je třeba žáky pravdivě a srozumitelně informovat o spolužákově handicapu. Pokud k tomuto nedojde, může se stát, že si ho nebudou spolužáci všimnout, mohou ho různě zesměšňovat, popichovat, navádět ho nebo mu fyzicky ubližovat. Při rozhovoru se spolužáky (bez přítomnosti žáka s PAS) není nutné, aby zazněla diagnóza jako taková, ale žákům je třeba vysvětlit problémy a důvody žákova chování. Zejména vysvětlit, že tito žáci mají problémy s navazováním kontaktů a komunikací s ostatními lidmi, se zapojováním se do her, přijímáním změn a projevem svých emocí (Čadilová, Žampachová 2012: 43).

Po rozhovoru s žáky a na základě poskytnutých informací je možné se ve třídě domluvit na způsobu chování a reagování na žáka s PAS, a také nalézt způsob, jak mu usnadnit pobyt ve škole. Například mu mohou spolužáci pomoci se zapojením se do volnočasových aktivit, při přechodu ze šatny do třídy (do jídelny, tělocvičny, družiny...). Mohou také společně sepsat seznam pravidel chování ve třídě a vyvěsit je na nástěnku. Hlavně by spolužáci neměli žáka s PAS zesměšňovat, a naopak by měli respektovat jeho osobní prostor, na který může být navíc velice citlivý. Zejména ze začátku je třeba dohled pedagogického pracovníka, aby chování žáka s PAS a spolužáků korigoval. O přítomnosti žáka s PAS ve třídě je důležité informovat i rodiče spolužáků (Čadilová, Žampachová 2012: 44).

2.6 Rodiče a škola

Autismus patří k nejzávažnějším vývojovým poruchám. Neprojeví se hned po narození, jeho projevy mohou být ze začátku nenápadné. Pokud je něco v nepořádku, dříve či později si rodiče uvědomí, všimnou, že jejich dítě se chová jinak než jeho vrstevníci. Začnou pátrat po informacích a hledat pomoc. Stanovení diagnózy je pro rodinu velmi bolestné. Důležité pro rodinu a její další fungování je, aby se oba rodiče se stanovenou diagnózou ztotožnili. Podpora širší rodiny je neméně důležitá, ať už jde o podporu psychickou či praktickou. Rodiče se pro školu musí stát členem týmu, partnerem pro zainteresované pedagogy. Rodič je ten, který zná své dítě nejlépe a může pedagogům předat nespočet cenných informací (Čadilová, Žampachová 2012: 46–51).

V žádném případě by rodiče neměli zamlčovat diagnózu svého dítěte škole, protože nelze předpovědět, jak se jedinec s PAS bude vyvíjet. Symptomatika je různá, proměnlivá. Dětem s PAS zamlčení jejich diagnózy ve škole může velice ublížit, a to nejen v jejich vzdělávání, ale v celkovém fungování ve škole s pedagogy a spolužáky (Vosmik, Bělohávková 2010: 151).

Praktická část

3 Výzkum

V praktické části bakalářské práce jsem se rozhodla použít kvalitativní způsob výzkumu, protože jeho metody a přístupy nejlépe odpovídají zkoumané problematice. Zaměřila jsem se na žáky s poruchami autistického spektra na prvním stupni základní školy. V rámci přípravné fáze výzkumné práce jsem uskutečnila rozhovor s pracovnící ze Speciálně pedagogického centra pro děti s mentálním postižením a/nebo poruchou autistického spektra, Štítného 3, České Budějovice. Při zadání bakalářské práce jsem původně uvedla záměr uskutečnit rozhovory s rodiči dětí s PAS, ale kvůli probíhající pandemii Covid-19 jsem celou myšlenku přehodnotila a přeorientovala jsem svoje zaměření směrem k asistentům pedagoga. Výzkum jsem realizovala během podzimu roku 2021, konkrétně v měsících říjen a listopad. V průběhu pandemie nebylo setkávání možné. Kvůli nepříznivé situaci a špatně se vyvíjejícímu průběhu pandemie jsem zvolila sběr dat metodou dotazníkového šetření. Takto jsem mohla oslovit větší počet respondentů. Pomocí otevřených otázek jsem se dotazovala asistentů pedagoga, kteří asistují žákům s poruchou autistického spektra na prvním stupni na běžných základních školách v Českých Budějovicích a blízkém okolí.

3.1 Metody

V této kapitole uvádím základní charakteristiku kvalitativního výzkumu, popisuji použité metody sběru a vyhodnocení dat. Dále uvádím stručný popis metody rozhovoru v předvýzkumu a dotazníku s otevřenými otázkami použitým ve výzkumné části bakalářské práce.

3.1.1 Kvalitativní výzkum

Kvalitativní výzkum bývá někdy chápán jen jako doplněk tradičních kvantitativních strategií. Postupně si kvalitativní výzkum získal rovnocenné postavení s ostatními formami výzkumu. Glaser a Corbinová (1989 in Hendl 2016: 45) považují za kvalitativní výzkum jakýkoli výzkum, který nedosahuje výsledků pomocí statistických metod nebo jiných způsobů kvantifikace.

V typickém kvalitativním výzkumu je na začátku vybráno téma a základní výzkumné otázky. Otázky se mohou modifikovat nebo doplňovat v průběhu výzkumu, během sběru dat a analýzy dat. Výzkumník vyhledává a analyzuje informace, které přispívají k osvětlení výzkumných otázek. Seznamuje se s novými lidmi, pracuje přímo v terénu. Materiál z výzkumu zahrnuje přepisy terénních poznámek z pozorování a rozhovorů, fotografie, audio i video záznamy, deníky, osobní komentáře, poznámky, úryvky z knih a všechno, co může přiblížit život zkoumaných lidí. Hlavním úkolem je objasnit, jak se lidé v daném prostředí chovají a proč jednají určitým způsobem. Data se následně induktivně analyzují a interpretují (Hendl 2016: 45–46).

Hlavním nástrojem výzkumu je výzkumník sám. Snaží se pochopit aktuální dění a sestavit podrobný popis toho, co pozoroval a zaznamenával. Snaží se nevynechat nic, co by mohlo pomoci objasnit situaci. Nevýhodou kvalitativního výzkumu je to, že jeho výsledky jsou sbírkou subjektivních pohledů. Pracuje se s omezeným počtem jedinců, a proto vznikají obtíže se zobecňováním výsledků. Kvalitativnímu výzkumu se také někdy vyčítá jeho neprůhlednost a malá transparentnost. Oproti tomu výhodou

kvalitativního přístupu je získávání hloubkového popisu případů a podrobných informací o dané problematice (Hendl 2016: 47–49).

3.1.2 Kvalitativní dotazování

Hlavní skupinou metod sběru dat v empirickém výzkumu tvoří naslouchání vyprávění, kladení otázek lidem a získávání jejich odpovědí. Jedná se o různé druhy rozhovorů, dotazníků, škál a testů. Tyto metody můžeme použít samostatně (např. dotazníkové šetření) nebo v kombinaci s jinými metodami. Pozorování lze doplnit neformálním rozhovorem nebo dotazníkem s cílem získání dalších informací (Hendl 2016: 168).

Dotazování můžeme rozdělit do třech základních forem. Dvě krajní představují na jedné straně různé dotazníky s pevně danou strukturou otázek a s uzavřenými otázkami, na straně druhé pak volné rozhovory, jejichž struktura není předem dána a mají tak podobu volného vyprávění. Jako nejlepší volba se jeví střední cesta v podobě polostrukturovaného dotazování. To se vyznačuje definovaným účelem a určenou osnovou. Proces získávání informací je pružný. Analýza dat získaných pomocí přísně strukturovaného dotazování s uzavřenými otázkami je jednodušší než u dotazování nestrukturovaného. Je i plynulejší, avšak silně strukturované dotazování se v kvalitativním výzkumu nepovažuje za vhodné. Kritika tohoto typu výzkumu tkví v tom, že výzkumník utváří rozhovor vlastní představou (Tamtéž: 168).

V polostrukturovaném a nestrukturovaném rozhovoru se výzkumník přizpůsobuje respondentovi. Při kvalitativním dotazování se dotazovaným nikdy předem nepředkládají formulace odpovědí nebo jejich kategorie. Výhody tohoto dotazování jsou podle Hendla (2016: 170) tyto:

- Ověření si, zda dotazovaný porozuměl otázkám
- Vyjádření subjektivních pohledů a názorů dotazovaným
- Možnost samostatně navrhnout možné vztahy a souvislosti dotazovaným
- Možnost tématizovat konkrétní podmínky situace dotazovaného

Technik kvalitativního dotazování je mnoho, například strukturovaný otevřený rozhovor, rozhovor s návodem, neformální rozhovor, skupinová diskuse, narativní rozhovor atd. Každý tento přístup má své slabiny a přednosti a vyžaduje tudíž odlišnou přípravu (Hendl 2016: 170).

Pro svou práci jsem použila dotazníkové šetření s otevřenými otázkami a techniku strukturovaného rozhovoru s otevřenými otázkami. Proto dále uvádím popisy pouze těchto dvou technik.

3.1.3 Rozhovor

Vedení kvalitativního rozhovoru je uměním i vědou zároveň. Vyžaduje citlivost, koncentraci, interpersonální porozumění a disciplínu. Je třeba promyslet obsah otázek, jejich formu i pořadí. Uvážit se musí i délka rozhovoru. Kvalitativní rozhovor není jen sběrem dat, ale může mít i intervenční charakter. Proto by měl tazatel nabídnout dotazovanému možnost dodatečného kontaktu (Hendl 2016: 170).

Strukturovaný rozhovor s otevřenými otázkami se sestává z řady pečlivě formulovaných otázek. Tento typ rozhovoru se používá v případech, kdy je nutné

minimalizovat variaci otázek kladených dotazovanému. Strukturovaný rozhovor s otevřenými otázkami je vhodný, pokud ho nemáme možnost opakovat, máme málo času nebo přesně vymezenou dobu setkání. Relativní nevýhoda tohoto typu rozhovoru spočívá v restrikci na předem daná témata (Hendl 2016: 177).

3.1.4 Dotazník s otevřenými otázkami

Tento typ dotazování se používá obvykle k osvětlení interpretací získaných pozorováním nebo jinými typy dotazování. Produktem jsou odpovědi napsané respondenty. Respondent dostane dotazník a zodpoví ho, jak nejlépe dovede. Na vyplnění dotazníku je však potřeba dát respondentovi dostatek času (Hendl 2016: 190).

3.2 Cíl výzkumu

Cílem předvýzkumu v rámci mé bakalářské práce bylo zjistit základní údaje týkající se počtu dětí s PAS v rámci Jihočeského kraje. V rozhovoru s pracovnící Speciálně pedagogického centra jsem se dále zajímala o podrobnosti ohledně fungování SPC vzhledem k inkluzi dětí s PAS na základních školách. Na závěr moje otázky směřují k vlastním zkušenostem pracovnice. Předvýzkum je zde prováděn pro osvětlení některých pojmů, postupů, pro orientaci v problematice výchovy, vzdělávání a inkluze dětí s PAS.

Cílem vlastního výzkumu bylo zjistit, jakým způsobem se asistenti pedagoga připravují na příchod žáka s poruchou autistického spektra na základní školu, ale také jak pracují v průběhu samotného procesu vzdělávání při inkluzi žáka s PAS. Zajímaly mě charakteristické rysy konkrétních žáků s PAS, případně jejich typické chování v kolektivu spolužáků. Dále jsem zjišťovala, jakým způsobem pracuje asistent pedagoga s ostatními dětmi ve třídě.

3.3 Popis zkoumaného vzorku, jeho charakteristika

Pro přípravnou fázi výzkumu jsem pro realizaci rozhovoru kontaktovala pracovníci SPC, se kterou spolupracuji již čtvrtým rokem jako matka dítěte s poruchou autistického spektra. Při výběru zkoumaného vzorku pro výzkum jsem se zaměřila na děti s poruchami autistického spektra integrovanými na prvním stupni běžných základních škol. Výběr nebyl omezen pohlavím, věk byl omezen rozmezím mezi 6 až 12 lety. Všechny děti byly inkludovány na základních školách na Českobudějovicku. Jak jsem uvedla výše, z důvodu nepříznivé situace kolem pandemie Covid-19 jsem přistoupila k dotazníkovému šetření. Osobní setkávání s asistentkami nebylo možné, základní školy nepouštěly do svých budov cizí osoby a nebyly ochotné dělat výjimky. Rozesláním dotazníků jsem oslovila více škol. Na dotazníky odpovídaly asistentky pedagoga. Jednalo se o samé ženy, muže se mi do výzkumu sehnat nepodařilo.

3.3.1 Struktura rozhovoru s pracovníci SPC

Připravené otázky k rozhovoru byly rozděleny do tří okruhů. První okruh otázek sloužil k seznámení se s celkovými údaji týkajícími se počtů dětí s diagnózou PAS v Jihočeském kraji. Druhý okruh otázek byl zaměřen na inkluzi žáků s PAS do běžných základních škol. Třetí okruh otázek mapoval vlastní zkušenosti pracovnice ze Speciálně pedagogického centra (SPC při MŠ, ZŠ a PrŠ, České Budějovice, Štítného 3) s problematikou PAS. Na úvod uvádím také informace o Speciálně pedagogickém centru.

Speciálně pedagogické centrum, Štítného 3, České Budějovice je školské poradenské zařízení při Mateřské škole, Základní škole a Praktické škole. SPC poskytuje dětem, žákům, studentům s mentálním postižením, poruchou autistického spektra nebo

souběžným postižením více vad, a jejich zákonným zástupcům speciálně pedagogické, psychologické a sociální poradenství a péči s cílem podpořit rozvoj jejich osobnosti a usnadnit jim začlenění do společnosti. SPC poskytuje své služby bezplatně, a to ambulantně v prostorách centra nebo v terénu. Odloučená pracoviště jsou v Jindřichově Hradci a v Českém Krumlově. Působnost centra je pro klienty s PAS z celého Jihočeského kraje.

V SPC v Českých Budějovicích pracuje 5 speciálních pedagogů, 2 psychologové, 1 sociální pracovník a 1 administrativní pracovník.

Nabídka poskytovaných služeb pro klienty s PAS a školy je:

- Pomoc rodinám s diagnózou autismu
- Individuální a skupinové nácviky sociálních dovedností
- Zapůjčování odborné literatury a katalogů (dle nabídky SPC)
- Zapůjčování stimulačních pomůcek (dle možností SPC)
- Vyjádření SPC k odkladu povinné školní docházky
- Podpora při tvorbě IVP, zpracovávání návrhů IVP
- Kariérové poradenství
- Pomoc při inkluzi žáků s lékařskou diagnózou PAS
- Zjišťování potřebnosti a zpracování návrhů uzpůsobení podmínek konání přijímacích, závěrečných nebo maturitních zkoušek žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami
- Primární poradenství v oblasti sociálních dávek

Od roku 1999 v budově základní školy ve Štítného ulici funguje třída pro žáky s poruchami autistického spektra a mentálním postižením. Vzdělávání je ve třídě zajištěno speciálním pedagogem a pedagogickým asistentem. Žáci mohou navštěvovat i školní družinu. Dle svých možností se žáci účastní různých akcí pořádaných školou – výlety, návštěvy divadla, kina, sportovní a zábavné soutěže, canisterapie atd. (webové stránky: www.stitnehocb.cz/spc).

Otázky rozhovoru

1. Okruh otázek

- Jaký je celkový počet klientů SPC s diagnózou PAS v Jihočeském kraji?
- Jaký je počet žáků s PAS na základních školách?
- Jaký je počet studentů s PAS na středních školách?
- Jaký je počet studentů s PAS na vysokých školách?
- Kdy je obvykle stanovena diagnóza PAS, v kolika letech?
- Které diagnózy PAS jsou nejběžnější?

2. Okruh otázek

- Mají všichni žáci s PAS doporučeného asistenta pedagoga?
- Jaké jsou obvyklé úvazky asistentů pedagoga na 1. a 2. stupni ZŠ?
- Kolik ZŠ v jižních Čechách má speciálního pedagoga?
- S jakou diagnózou PAS jsou děti v inkluzi?
- Jaký stupeň podpůrných opatření obvykle mají žáci s PAS?
- Jak probíhá doporučování pedagogické intervence, speciálně pedagogické péče?
- S jakou úrovní intelektu jsou žáci s PAS v inkluzi?

- Vzdělávají se děti s PAS také formou individuálního vzdělávání?
- Spolupracují se SPC i jiné základní školy než státní?
- Stává se, že jsou děti s PAS přeřazené z běžné základní školy? Pokud ano, z jakého důvodu?

3. Okruh otázek

- Jak dlouho pracujete v SPC Štítného 3, České Budějovice?
- Jaká byla vaše cesta ke speciální pedagogice a práci speciálního pedagoga v SPC pro děti s poruchami autistického spektra?
- Jak hodnotíte povědomí o problematice PAS mezi učiteli a asistenty pedagoga?
- Probíhá DVPP (další vzdělávání pedagogických pracovníků) zaměřené na problematiku PAS?
- Jaké vidíte klady a zápory inkluze dětí, žáků a studentů s PAS?
- Obracují se na vás (na SPC) základní školy, když hledají asistenta pedagoga pro žáka, který je klientem SPC? Nebo i asistenti pedagoga, kteří hledají práci?

3.3.2 Dotazník pro asistentky pedagoga

V úvodu dopisu jsem se respondentkám nejprve představila a krátce vysvětlila, jaký je můj záměr dotazování. Následovalo 8 otevřených otázek. Dotazník jsem rozesílala e-mailem adresovaným zástupcům některých běžných základních škol v Českých Budějovicích a okolí. Protože jsem dopředu nevěděla, do které školy dochází žák s PAS, vybírala jsem školy pouze s přihlédnutím k počtu zaměstnaných asistentů pedagoga. Rozeslala jsem dotazníky do 22 základních škol. Ze třech škol přišla odpověď, že žádného žáka s PAS nemají, z jedné školy přišla odpověď, že paní asistentka nechce odpovídat. Jedna paní asistentka dotazník vyplnila, aniž by pracovala s žákem s PAS, tento dotazník tak nemohl být použit. Deset dotazníků se navrátilo vyplněných a byly použity k vyhodnocení. Pro lepší přehlednost jsem u vybraných otázek uvedla informace v tabulce. Některé dotazníky byly vyplněny velice stroze a některé údaje paní asistentky vůbec neuvedly. V diskusi jsem odpovědi okomentovala a provedla srovnání s odbornou literaturou. Odpovědi asistentek publikuji bez korektur a včetně chyb v původním znění pro zachování autenticity.

Otázky pro asistenty pedagoga

1. Jak dlouho pracujete jako asistent pedagoga? Jak jste se připravovala na práci s žákem s PAS, měla jste již nějakou zkušenost?
2. Doplnujete si stále vědomosti, co se týče vzdělávání žáků se speciálními potřebami? Jakým způsobem získáváte informace o PAS?
3. Do jaké třídy chodí žák s PAS, u něhož jste asistentkou? Kolik je mu let? Je to chlapec nebo dívka?
4. Můžete popsat chování vašeho žáka s PAS ve škole, ve třídě, jak se liší od chování ostatních žáků? Překvapilo vás u žáka s PAS něco (mile/nemile)?
5. Popište prosím chování ostatních dětí ve třídě ke spolužákovi s PAS.
6. Jak pracujete s ostatními žáky ve vztahu s dítětem s PAS? Jak řešíte případné konflikty?
7. Jak se vám spolupracuje s rodiči žáka s PAS? Jakým způsobem si předáváte informace o žákovi, jak často?
8. Jaké vnímáte klady a zápory inkluze dětí s PAS do běžných základních škol?

3.4 Metody vyhodnocení

K vyhodnocení nasbíraných údajů jsem využila metodu podle Hedla (2016: 229), kdy se kvalitativní materiál ve formě transkripce rozhovorů, protokolů pozorování a dalších dokumentů transformuje a interpretuje s cílem zachytit smysluplně komplexitu zkoumaných jevů a případů sociálního světa. Míra smysluplnosti je určena účelem studie a výzkumnou otázkou, která zaměřuje cíle a zpracování dat. Při kvalitativní analýze a interpretaci jde o systematické a nenumerné organizování dat s cílem odhalit témata, pravidelnosti, datové konfigurace, formy, kvality a vztahy. Interpretace dat je doplňována plnými citacemi částí interview, výňatky z terénních zápisků nebo poznámkami z provedených skupinových diskusí. V mnoha případech analýza vede výzkumníka k novým zdrojům dat. Kvalitativní analýza je uměním zpracovat data smysluplným a užitečným způsobem a nalézt odpověď na položenou výzkumnou otázku.

3.4.1 Vyhodnocení rozhovoru z předvýzkumu

Odpovědi na první okruh otázek

Použité údaje o počtech klientů s PAS v SPC Štítného 3, ČB odpovídají údajům zjištěným k srpnu 2021. Celkový počet dětí s PAS v Jihočeském kraji (v evidenci SPC ČB) je 425, z toho je 77 dívek a 348 chlapců.

Celkový počet žáků s PAS vzdělávaných v základních školách je 268. Přičemž 213 z nich je vzděláváno na běžných základních školách a 55 žáků je na žádost zákonného zástupce a doporučení SPC vzděláváno na základních školách zřízených podle §16 odst. 9 školského zákona. Celkový počet studentů s PAS na středních školách je 88, z toho na gymnáziích je aktuálně 17 žáků, na obchodní akademii je jeden, na středních odborných školách a středních odborných učilištích je momentálně 22 studentů, na středních školách a vyšších odborných školách je 24 studentů. V praktických školách (jednoletých i dvouletých) zřizovaných podle §16 odst. 9 školského zákona je 24 žáků.

Speciálně pedagogické centrum si nevede pro svou potřebu přesnou statistiku klientů s PAS. Každá pracovnice, respektive speciální pedagožka, má svůj okruh klientů, se kterými pracuje, ale rovněž si nevede přesnou evidenci o počtech. Uvedené počty klientů mi vyhledala pracovnice SPC spolu s kolegyněmi na mou žádost.

ŠKOLA	POČET ŽÁKŮ/STUDENTŮ
Základní škola – běžný typ	213
Základní škola zřízená podle §16	55
Gymnázium	17
Obchodní akademie	1
Střední odborná škola a Střední odborné učiliště	22
Střední odborná škola a Vyšší odborná škola	24
Praktická škola zřizovaná podle §16	24

Údaje z vlastního průzkumu.

Údaj o počtu studentů s PAS na vysokých školách není v tomto speciálně pedagogickém centru evidován. Studenti VŠ nejsou jeho klienty. Studenti se speciálními vzdělávacími potřebami mohou využívat služby centra podpory studentů zřízeného při vysoké škole, kterou studují. Například na Jihočeské univerzitě v Českých Budějovicích je to Centrum podpory studentů se specifickými potřebami.

Věk dětí, ve kterém jim byla poprvé diagnostikována porucha autistického spektra, není jednotný, záleží na mnoha okolnostech. Obecně lze říci, že diagnostika dětského

autismu probíhá dříve než například u Aspergerova syndromu. Nicméně v současné době se naše společnost na diagnostiku PAS v raném věku již cíleně zaměřuje. Součástí preventivní prohlídky v 18 měsících věku dítěte je mimo jiného provedení vyšetření za účelem včasného odhalení příznaků, které by mohly vést k diagnóze PAS. Nejčastěji je realizováno pomocí M-chat dotazníku. V rámci dotazníkového šetření odpovídá rodič na 20 otázek týkajících se vývoje dítěte, jeho dovedností sociálně-komunikačních a psychomotorických. Tímto dochází k odhalení dětí s rizikovými projevy svědčícími nejen pro diagnózu PAS, ale i jiné vývojové poruchy či opoždění. Dotazník tedy zachytí širší spektrum možných obtíží. Při odhalení vyššího počtu rizik lze následně rodičům doporučit vyšetření u specialistů, kteří pomocí škály diagnostických metod dokáží blíže specifikovat možný problém dítěte.

Ve Speciálně pedagogickém centru se diagnostika na přítomnost poruch autistického spektra neprovádí. Klienty se stávají děti s již stanovenou diagnózou nebo ty, u kterých diagnostický proces probíhá. K diagnostikování poruchy autistického spektra jsou oprávněni kliničtí psychologové či dětské psychiatry, ať již ve svých ambulancích, nebo na specializovaných pracovištích (např. při FN Motol či FN Brno).

Odpovědi na druhý okruh otázek

Přesný počet žáků s asistentem a bez asistenta pro své potřeby v SPC nesledují. Obecně řečeno, pokud má žák kombinaci PAS a mentálního postižení, podpora asistenta pedagoga je nezbytná. Většinou má takovýto žák i upravené výstupy vzdělávání. Při vzdělávání žáka s diagnózou atypického autismu nebo Aspergerova syndromu je nezbytné vždy individuální posouzení. Pomoc asistenta pedagoga není však vždy potřebná.

Úvazky asistenta pedagoga se určují podle mnoha faktorů. Především záleží na věku žáka, míře postižení vyžadující specifickou podporu, ale také na délce vyučování nebo počtu hodin strávených ve školní družině.

V září 2021 došlo k legislativní úpravě rozsahu pedagogické činnosti asistentů pedagoga, a to v poměru 9:1 v rámci přímé a nepřímé pedagogické činnosti. Například plný úvazek 40 hodin týdně tak v praxi znamená 36 hodin přímé pedagogické činnosti a 4 hodiny nepřímé pedagogické činnosti, přičemž rozsah potřeby přímé pedagogické činnosti doporučuje školské poradenské zařízení. Před tím byl poměr přímé a nepřímé pedagogické činnosti asistenta pedagoga plně v kompetenci ředitele školy. Snahou je úvazky asistentů pedagoga s přibývajícím věkem žáka spíše snižovat, pokud je to však v zájmu dítěte. Je tak žádoucí, aby se žák osamostatňoval, upevňoval pracovní charakteristiky, posiloval sociální kompetence, stával se jistějším a sebevědomějším z hlediska fungování v kolektivu spolužáků i při jednání s dospělými. Nabytí potřebných dovedností je důležité nejen pro zvládnutí studia na střední škole, ale stejně tak i pro uplatnění v běžném pracovním životě.

Každá základní škola má za povinnost zaměstnávat metodika prevence a výchovného poradce. Speciální pedagog a psycholog povinný není. V Českých Budějovicích má většina základních škol speciálního pedagoga nebo i školního psychologa, ale v menších obcích už tomu tak zpravidla není. V zákoně o pedagogických pracovnících jsou obě pozice vymezeny (včetně požadavků na vzdělání), ale mezi pedagogickými pozicemi, které mají působit na škole, povinně nefungují. Díky tomu vzniká problém s jejich financováním. Nejsou běžně financováni ze státního rozpočtu, většinou na ně

školy získávají peníze ze Šablón, nyní z operačního programu Jan Ámos Komenský, nebo se jedná o podpůrné opatření doporučené školským poradenským zařízením.

Na základních školách jsou vyučováni žáci širokého spektra pervazivních vývojových poruch. Jedná se o dětský autismus, atypický autismus, Aspergerův syndrom i Rettův syndrom, a také jiné pervazivní vývojové poruchy.

Žákům se specifickými vzdělávacími potřebami je možné poskytovat podporu v pěti stupních. První stupeň podpůrných opatření je v režii základní školy, to znamená, že třídní učitel (někdy i ve spolupráci s výchovným poradcem, speciálním pedagogem či psychologem školy) určí, který žák tuto podporu potřebuje a sám si pro něho vypracuje *plán pedagogické podpory*. Žákům s PAS bývá doporučován 2.–5. stupeň podpůrných opatření (PO). Na běžných ZŠ jsou obvykle vzděláváni žáci s PO 2.–4. stupně. Nejvíce žáků s PAS má doporučena podpůrná opatření 3. stupně. Žák s PAS, jehož speciální vzdělávací potřeby vyžadují zajištění PO 5. stupně, by neměl být vzděláván na běžné škole, a to z důvodu těžkého či hlubokého mentálního postižení.

Pedagogickou intervenci jakožto podpůrné opatření není možné od 1. 1. 2021 poradenskými zařízeními doporučit. Její zavedení je plně v kompetenci školy. Může ji uskutečňovat jakýkoliv učitel nebo asistent pedagoga.

Předmět speciálně pedagogické péče je poradenskými zařízeními včetně SPC doporučován (v SPC v menší míře než v PPP). Speciálně pedagogickou péči může ve škole poskytovat pouze speciální pedagog (např. pro rozvoj sluchového vnímání, nápravu řeči atd.). Náplň speciálního pedagoga je dána školou, SPC v rámci svého doporučení specifikuje požadavky na její obsah vzhledem ke konkrétnímu žákovi.

Každé dítě má právo vzdělávat se ve své kmenové třídě. Konečné rozhodnutí o tom, kde se bude dítě vzdělávat, dává vždy jeho zákonný zástupce (pokud je požadavek oprávněný). Na základních školách se žáci vzdělávají podle RVP ZV (Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání), tudíž i žáci s PAS se vzdělávají podle RVP ZV. Žáci s PAS a lehkým mentálním postižením se také často vzdělávají na běžných základních školách, protože v RVP ZV je v rámci očekávaných výstupů uvedena i minimální doporučená úroveň, která odpovídá jejich speciálním vzdělávacím potřebám. Aby se podle nich mohl žák vzdělávat, musí rodič s úpravou výstupů vzdělání souhlasit. Žáci se středním mentálním postižením jsou na běžných základních školách vzdělávání výjimečně, ale jsou. Žádná běžná základní škola v Jihočeském kraji nemá ve své zřizovací listině vzdělávací program pro žáky se středním mentálním postižením, neboť takových dětí je minimum. Z tohoto důvodu jsou bohužel při docházce do běžné školy tyto děti vzdělávány jako žáci s lehkým mentálním postižením a musí dosáhnout úrovně minimálních výstupů vzdělávání dle RVP ZV. Jejich vzdělávání tak neodpovídá speciálním vzdělávacím potřebám vyplývajícím z úrovně intelektu. Dle názoru SPC to není ku prospěchu dítěte ani školy. Opět platí, že konečné rozhodnutí o místě vzdělávání dítěte je na zákonném zástupci.

Také žáci s PAS se mohou vzdělávat i formou individuálního vzdělávání (např. v tzv. dětské skupině). Speciálně pedagogické centrum má řadu takovýchto klientů. Jejich zákonní zástupci a školy, kam jsou žáci zapsaní, většinou nevyžadují žádnou speciálně pedagogickou podporu od SPC. To pouze vypracovává *Vyjádření k individuálnímu vzdělávání*. Ne vždy to považuje za nejlepší zájem žáka, neboť tato forma vzdělávání s sebou nese řadu rizik jak pro dítě, tak pro rodiče. Z rizik jde především o psychohygienu obou stran, neboť být stále pohromadě je často psychicky velmi náročné. Navíc rodič,

i přesto, že splní požadovanou úroveň vzdělání, nemusí správným způsobem vzdělávat své dítě, neboť když nemá pedagogické vzdělání, nezná didaktiku vyučovacích předmětů. Dále je také těžké oddělit roli rodiče od role učitele. Rizik je však více, ale jsou vždy se zákonným zástupcem podrobně rozebrána. Nemělo by se tak jednat o zbrklé rozhodnutí ze strany rodiče, zda opravdu takto vzdělávat své dítě. Paní Mgr. Malá má v evidenci asi pět takto vzdělávaných dětí. Pravděpodobně k tomuto počtu přispěla i současná koronavirová situace.

Žák s PAS může být přeřazen z běžné základní školy do základní školy zřizované podle §16 odst. 9 školského zákona (učitelem je zde speciální pedagog) pouze se souhlasem zákonného zástupce, a dále za předpokladu, že to umožňuje jeho diagnóza, tj. k diagnóze PAS musí být přidruženo mentální postižení. Žáci s PAS bez mentálního postižení jsou vždy vzděláváni na běžných základních školách, což může být často problém.

Odpovědi na třetí okruh otázek

Paní Mgr. Eliška Malá ve speciálně pedagogickém centru určeném pro žáky s mentálním postižením a pro žáky s poruchami autistického spektra pracuje čtvrtým rokem. Předtím pracovala téměř 10 let jako vychovatelka a později i učitelka ve Středisku výchovné péče. Dále také 1,5 roku jako speciální pedagožka v Pedagogicko-psychologické poradně. Vystudovala učitelství pro 2. stupeň ZŠ (aprobace: Občanská výchova/Chemie) na Technické univerzitě v Liberci. Již při tomto studiu věděla, že by se ráda věnovala speciální pedagogice. Speciální pedagogiku vystudovala na Univerzitě Hradec Králové (údaje publikuji se svolením Mgr. Malé).

Z práce v terénu sama zjišťuje, že povědomí o autismu mezi učiteli roste. Protože už při přípravě na učitelství mívají studenti pedagogiky ve svém studijním programu povinný předmět Speciální pedagogika, který mimo jiného obsahuje i informace o PAS. Asistent pedagoga, pokud projde akreditovaným kurzem MŠMT, má v přípravě speciální pedagogiku také zahrnutou, ale v daleko menším rozsahu. Často se učí tzv. „za chodu“. V praxi se musí především spoléhat na metodické vedení učitelem, komunikaci s rodinou žáka a musí se individuálně dovzdělávat. Např. ZVaS (Zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků a Středisko dalších služeb školám) sídlící v Českých Budějovicích má projekt určený přímo pro asistenty pedagoga — tzv. projekt společného vzdělávání. V rámci něho se asistenti mohou setkávat a předávat si vzájemně zkušenosti z praxe. DVPP (další vzdělávání pedagogických pracovníků) by měla škola finančně podporovat, neboť možnosti tu jsou.

Na otázku ohledně kladů a záporů inkluze paní Malá odpovídá takto: *„Žáci s PAS se vzdělávali v běžných školách vždy, bylo jich však méně. Vytvářet homogenní třídy pouze z žáků s PAS s běžným intelektem není úplně vhodné. Tento typ žáků na běžnou školu patří. Jinak je tomu v případě diagnózy PAS a snížených rozumových schopností, kdy vzdělávání ve škole nebo ve třídě zřízené podle §16 odst. 9 školského zákona stojí rozhodně za zvážení a dává smysl.“*

Jen výjimečně se obracejí školy na SPC, když hledají nebo vybírají vhodného asistenta pedagoga doporučeného k žákovi s PAS. Asistenti pedagoga při hledání zaměstnání SPC nekontaktují vůbec. Rodiče se občas doptávají na asistenta pedagoga, domnívají se, že jeho výběr může SPC ovlivnit. To však je plně v kompetenci školy, která

si zaměstnává pracovníky podle svého uvážení. SPC nijak nevstupuje školám do výběru asistentů.

3.4.2 Vyhodnocení dotazníkového šetření výzkumu

Otázka číslo 1.

Jak dlouho pracujete jako asistent pedagoga? Jak jste se připravovala na práci s žákem s PAS, měla jste již nějakou zkušenost?

Tři dotazované pracují jako asistentky pedagoga prvním rokem. Na práci s žákem s PAS se připravovaly hlavně pomocí odborné literatury. Neměly žádné vstupní zkušenosti. Další skupinu tvoří respondentky, které pracují jako asistentky pedagoga 2 a 3 roky. Některé z nich neuvedly formu přípravy, některé tuto informaci sdělily – připravovaly se formou kurzů v APLA a studiem odborné literatury. Pouze jedna asistentka má osobní zkušenosti s dítětem s PAS (je matkou syna s PAS). Ostatní tři asistentky byly bez zkušeností. Nejdelší zkušenosti s prací asistenta pedagoga mají tři respondentky, a to 7, 8 a 10 let. Jedna asistentka uvedla, že na přípravu využívá kurzů v APLA, Nautis a Autiscentru, druhá čerpá pouze teorii z kurzu pro asistenty pedagoga. Jedna se nevyjádřila.

ASISTENTKA	DÉLKA PRAXE	PŘÍPRAVA	ZKUŠENOSTI
AP č. 1	3 roky	Kurzy APLA	Bez zkušeností
AP č. 2	Prvním rokem		Bez zkušeností
AP č. 3	Prvním rokem	Odborná literatura, studium, zpráva z PPP	
AP č. 4	7 let		Zkušenosti z praxe
AP č. 5	3 roky		
AP č. 6	3 roky	Literatura o PAS	Osobní zkušenosti
AP č. 7	2 roky	Odborná literatura, studium	
AP č. 8	8 let	Pouze teorie z kurzu pro AP	Bez zkušeností
AP č. 9	10 let	Kurzy APLA, Nautis, Autis centrum	Osobní zkušenosti
AP č. 10	Prvním rokem	Odborná literatura	Bez zkušeností

Údaje z vlastního průzkumu.

Otázka číslo 2.

Doplňujete si stále vědomosti, co se týče vzdělávání žáků se speciálními potřebami? Jakým způsobem získáváte informace o PAS?

Všechny asistentky pedagoga uvedly, že si vědomosti o vzdělávání žáků se speciálními potřebami doplňují stále, průběžně a podle potřeby. Šest dotazovaných uvedlo, že si znalosti doplňují prostřednictvím školení, seminářů a kurzů. Stejný počet asistentek používá odbornou literaturu jako zdroj nových informací o PAS. Pět dotazovaných čerpá ze zkušenosti kolegů nebo od rodičů dětí s PAS. Ve čtyřech případech uvedly asistentky jako zdroj informací internet.

ASISTENTKA	ZPŮSOB ZÍSKÁVÁNÍ INFORMACÍ
AP č. 1	Maminka žáka, internet
AP č. 2	Literatura, internet
AP č. 3	Za nejlepší zdroj považuje praxi a zkušenosti druhých
AP č. 4	Jednorázová školení, literatura, akce v APLA, od lidí, kteří pečují o dítě s PAS
AP č. 5	Školení, internet, literatura
AP č. 6	Literatura, semináře

AP č. 7	Semináře, odborná literatura, zkušenosti kolegů
AP č. 8	Kurzy v APLA, akreditované vzdělávací programy a semináře
AP č. 9	Školení v rámci DVPP, spolupráce s APLA a Autis centrem
AP č. 10	Odborná literatura, internet, zkušenosti kolegů a rodičů

Údaje z vlastního průzkumu.

Otázka číslo 3.

Do jaké třídy chodí žák s PAS, u něhož jste asistentkou? Kolik je mu let? Je to chlapec nebo dívka?

Podle mého zadání jsem dotazník rozeslala pouze asistentkám pedagoga na prvním stupni základních škol. Z žáků s PAS dominují chlapci v počtu osm, s dívkami pracují pouze dvě asistentky. Jedna asistentka tento rok nepracuje s žákem s PAS, má ale bohaté zkušenosti. Dříve pracovala s žákem s autismem od páté do deváté třídy na běžné základní škole a také rok s chlapcem s Aspergerovým syndromem v kvintě gymnázia.

ASISTENTKA	TŘÍDA	VĚK ŽÁKA	POHLAVÍ ŽÁKA
AP č. 1	3. třída	10 let	chlapec
AP č. 2	4. třída	10 let	dívka
AP č. 3	1. třída	7 let	chlapec
AP č. 4	5. třída	11 let	dívka
AP č. 5	3. třída	9 let	chlapec
AP č. 6	3. třída	9 let	chlapec
AP č. 7	4. třída	10 let	chlapec
AP č. 8	nyní bez žáka*		
AP č. 9	5. třída	11 let	chlapec
AP č. 10	1. třída	7 let	chlapec

Údaje z vlastního průzkumu.

**Dříve měla AP na starosti chlapce ve věku od 11 do 15let.*

Otázka číslo 4.

Můžete popsat chování vašeho žáka s PAS ve škole, ve třídě, jak se liší od chování ostatních žáků? Překvapilo vás u žáka s PAS něco (mile/nemile)?

AP č. 1 nevidí v chování chlapce zásadní rozdíl od ostatních žáků, s tím rozdílem, že on sám spolužáky nevyhledává. Na práci v hodině potřebuje více času a jiné vysvětlení probíraného učiva.

Žákyně AP č. 2 je ve třídě letos nová, přestoupila z jiné školy. Od ostatních žáků se liší nadprůměrnými znalostmi z přírodopisu. Se spolužáky navazuje obtížně kontakt. Respondentka ji popisuje takto: „Žákyně je k dětem kritická, jejich názory nebere. Děti neoslovuje zatím jménem, používá ukazovací zájmena.“

Chování žáka AP č. 3 se ze začátku školního roku od ostatních žáků nelišilo. S přibývajícím nároky na práci v hodinách se u hoča do popředí dostala porucha pozornosti. Díky této poruše žák nezvládá práci ve škole jako ostatní. Bohužel to vede až k sebepoškozování. Paní asistentka více nepopisuje.

AP č. 4 popisuje dívku jako „tišší pozorovatelku“. Od ostatních žáků se liší tím, že teprve tento školní rok začala chodit do školy bez doprovodu (je v páté třídě). Pohyb v prostorách školy zvládá nyní samostatně. Paní asistentka dále píše: „Je dobré ji přeci jen monitorovat, jak si vede – zdálky, občas je nutné jí jít někam v ústrety a zjistit, že je v pořádku, že má čas, že to zvládla a seznámit ji nebo připomenout, co ji v následujících

hodinách čeká. “ Dívka je ve třídě i v kolektivu dětí zvyklá a spokojená, jsou ale i dny, kdy je tzv. „rozhozená, ve svém světě,“ není schopna se koncentrovat a plnit úkoly. Rozladí jí hluk a dovádění chlapců.

Chlapci AP č. 5 ze začátku vadily změny, hlučné prostředí, sluníčko. Z jakéhokoliv neúspěchu je smutný, plačtivý. Velké problémy mu dělají hodiny tělesné výchovy včetně rozcvičky.

Trochu jinak, než ostatní žáky popisuje chlapec AP č. 6. „*Chlapec je společenský a přátelský, byť chápe pocity a chování spolužáků opačně, než je realita. Navazuje kontakty s dětmi spontánně, avšak svým specifickým způsobem, za použití nevhodných slov, které chlapec považuje za vtip.*“ Školní potřeby, penál má vždy na stejném místě, potrpí si na pořádek. Upřednostňuje modrou barvu i v oblékání. Zajímá se o dopravu, zejména dopravní značení.

AP č. 7: „*Kdybych nevěděl, že má chlapec PAS, tak bych to na první pohled nepoznala.*“ Tento chlapec se nikterak od svých spolužáků neliší, je klidný a tichý.

Chlapec AP č. 8 je velmi „jiný“. Není schopen pracovat se třídou, pokyny vnímá pouze od paní asistentky, má špatné pracovní tempo. Trpí záchvaty vzteku, je agresivní i vůči sobě (trhá si vlasy, obočí a řasy). Paní asistentka popisuje: „*Žádná vlastní invence, záchvaty vzteku, agresivita, zvláštní reakce na různé zvuky, stolování – je toho mnoho.*“

AP č. 9 popisuje chlapce jako velice tichého. Od ostatních se liší tím, že komunikuje výhradně skrze paní asistentku. Odlišuje se zvláštními pohyby rukou – třepání, typickými pro některé autisty. Respondentka dodává: „*Není schopen lži.*“

Chlapec AP č. 10 se nejvíce odlišuje komunikací s ostatními žáky i paní učitelkou, s kterou mu musí pomáhat paní asistentka. Do kolektivu dětí se sám nezapojuje. Nemá rád velké prostory a hluk.

Druhá část otázky zněla: Překvapilo vás u žáka s PAS něco (mile/nemile)?

Na tuto část mi odpovědělo šest asistentek.

AP č. 1 mile překvapilo, jak chlapec umí mluvit. Sama uvádí: „*Překvapilo mě, jak někdy vzorově mluví (Pozdravuj maminku. Ano, vyřídím, děkuji.), umí zalichotit nebo odzbrojit úplně ryzí pravdou bez otálení.*“

Paní AP č. 4 mile překvapuje, jak dívka dokáže na situace reagovat milým humorem, dokáže si udělat legraci sama ze sebe, snaží se být vstřícná a empatická. AP č. 4 jako jediná uvedla i to, co jí nemile překvapuje: „*Nemile mě překvapuje to, že stále není za těch 5 let vybudován návyk plné přípravy na hodinu...je třeba stále dívku upozorňovat...*“ Stále se tedy není možné na žákyni spolehnout. Přestože se návykům učí již pátým rokem, potřebuje dohled, pomoc.

AP č. 5 mile překvapilo, když žák ocenil její pomoc při hodině pohlazením po vlasech, nebo když s ní na procházce šel za ruku.

Chlapec AP č. 6 překvapuje velkým zájmem o sociální kontakt, není uzavřený a dokáže si hrát se spolužákem.

Paní AP č. 7 překvapila „*záliba a znalost aktuálního zájmu.*“

AP č. 10 mile překvapilo a určitě potěšilo práníčko se srdíčkem od chlapce s PAS.

Otázka číslo 5.

Popište prosím chování ostatních dětí ve třídě ke spolužákovi s PAS.

Ve všech případech děti ve třídě svého spolužáka s PAS tolerují, chovají se k němu dobře a berou ho mezi sebe. Paní AP č. 6 popisuje, že se chování dětí ve třídě odvíjí od chování chlapce s PAS. Pokud na spolužáky neútočí nevhodnými slovy, žádný problém není, pokud se ale chová ošklivě, vykřikuje nevhodná slova a atakuje jimi spolužáky, je vyčleněn z kolektivu. Dívka AP č. 4 má dokonce kamarádku. Děti s PAS mají často pro svou odlišnost problémy s navazováním přátelství. V této třídě paní asistentka popisuje: „(...) děti odlišnost chápou, rozumí jí a přijímají v rámci možností svých povah, sociálního citění apod.“ Problémy nastávají pouze, když zejména chlapci vnucují dívce nějaký názor. Tři paní asistentky uvedly, že výhodou pro fungování kolektivu je, když se děti znají již delší dobu, například od mateřské školy. I přes to AP č. 7 píše: „Ve stejném kolektivu byl od první třídy, spolužáci ho tolerovali, ale víceméně k žádné intervenci z jeho strany nedocházelo.“

Otázka číslo 6.

Jak pracujete s ostatními žáky ve vztahu s dítětem s PAS? Jak řešíte případné konflikty?

Čtyři asistentky uvedly, že chování žáka s PAS ostatním vysvětlují. Vysvětlují jim, proč se jejich spolužák takto chová, co se mu odehrává v mysli, upozorňují je na jeho odlišné chápání dění v kolektivu ostatních lidí. Upozorňují je ale i na to, že není špatný nebo hloupý, naopak, někdy může dítě s PAS vynikat v činnostech, ve kterých se ostatním dařit nemusí. Asistentky vedou děti obecně k respektu mezi sebou. Konflikty řeší ihned se všemi účastníky, celou situaci si vysvětlí. Vážnější konflikty řeší buď odchodem žáka s PAS ze třídy, aby došlo ke zlidnění, jak popisuje AP č. 8, nebo AP č. 6 k řešení problému přizve třídní učitelku. Dvě asistentky uvedly, že žádný konflikt dosud řešit nemusely. AP č. 10 uvádí: „Ostatní žáky o přestávce zapojuji, aby žákovi s PAS např. půjčili hračku. Zatím jsem žádný konflikt nemusela řešit.“

Otázka číslo 7.

Jak se vám spolupracuje s rodiči žáka s PAS? Jakým způsobem si předáváte informace o žákovi, jak často?

Asistentky téměř ve všech případech odpovídaly jednou větou nebo heslovitě. Všechny uvedly, že se jim s rodiči spolupracuje dobře, informace si předávají v notýsku či komunikačním deníku, popřípadě telefonicky nebo e-mailem. Četnost uvedly dvě asistentky, a to dvakrát týdně.

ASITENTKA	
AP č. 1	„Výborně! Maminka úplně skvělá!!“
AP č. 2	„Spolupráce s rodinou, zejména s matkou velmi dobrá.“
AP č. 3	Komunikace s rodiči 2x týdně.
AP č. 4	Spolupráce s otcem a babičkou, informace předávány v notýsku, telefonicky, e-mailem téměř denně, minimálně 2x týdně.
AP č. 5	Spolupráce s rodiči dobrá, zaveden komunikační deník.
AP č. 6	„Spolupráci s rodiči žáka s PAS vnímám pozitivně.“
AP č. 7	„S rodiči žáka se spolupracuje dobře. Někdy je to náročnější, ale na všem se domluvíme.“
AP č. 8	Spolupráce dobrá, informace předávány ústně při předávání dítěte nebo v notýsku, případně telefonicky, e-mailem.

AP č. 9	Spolupráce s matkou dobrá, zavedený komunikační deník.
AP č. 10	„S rodiči vycházím dobře.“

Údaje z vlastního průzkumu.

Otázka číslo 8.

Jaké vnímáte klady a zápory inkluze dětí s PAS do běžných základních škol?

Respondentky vidí jednoznačně klady inkluze dětí s PAS v začleňování do kolektivu ostatních a v jejich postupné socializaci. Žáci s PAS mají tak stejné možnosti jako ostatní žáci, bez ohledu na jejich handicap. Jako další pozitivum inkluze uvádějí to, že ostatní žáci se vedou k toleranci, empatii, ohleduplnosti a respektu k „jinému“ žákovi. Samozřejmě důležité je to i pro žáka s PAS, protože on se takto učí pohybovat a fungovat ve společnosti lidí bez nějakých odlišností. AP č. 4 píše: „(...) když se to povede a jsou dobře nastaveny podmínky soužití a spolupráce, může to vést k obohacení všech.“ AP č. 8 uvádí: „Pro mě, z vlastní zkušenosti, dítě zařazené ve speciální škole je izolované. Pokud se dá jeho chování usměrnit a dá se zvládnout normální škola, dala bych dítě tam. Vše je o lidech a jejich přístupu.“

Mezi negativa inkluze respondentky uvádějí občasné vyrušování dětí s PAS během výuky a riziko nepřijetí mezi spolužáky. AP č. 8 upozorňuje na fakt, kdy rodiče svým neuváženým rozhodnutím trvají na inkluzi svého dítěte, i když jim bylo doporučeno jiné zařízení. AP č. 4 ke stejnému problému píše: „(...) je třeba zachovat zdravý rozum, stav a možnosti konkrétního dítěte co nejlépe posoudit v rámci fungování v takovém kolektivu, jako je nekompromisní školní kolektiv dětí různého založení...“ Dále pak: „(...) mermomocí včlenit takového jedince do masy, která je mu cizí a volná, a snahy toto zvládnout se mívá delší dobu účinkem...a dopadá to tak, že dítě je stejně separováno z větší části od třídy se svou asistentkou.“ Na další negativum upozorňuje AP č. 6, a to na vyšší nároky na počet zaměstnanců na základních školách, přesně asistentů pedagoga, dále pak na potřebu větších finančních nároků na pomůcky pro tyto žáky.

Diskuse

Ráda bych uvedla, že pomoc asistenta pedagoga je pro žáka s poruchou autistického spektra jednoznačně přínosem. Ve většině případů by se bez asistenta pedagoga ani vzdělávání dítěte s PAS nemohlo na běžné základní škole uskutečňovat na odpovídající úrovni. Asistent pedagoga musí být velice vnímavý, musí ovládat dobře komunikaci s rodinou, aby se dozvěděl co nejvíce podstatných informací o svěřeném žákovi. Základem práce asistenta pedagoga je trpělivost, empatie, předvídavost a ochota se stále vzdělávat. Je potřeba, aby asistent pedagoga uměl navázat a udržet kvalitní pracovní spojení s konkrétním žákem, uměl rozpoznat a vhodně zareagovat na jeho individuální potřeby. Klíčová pro práci asistenta pedagoga je spolupráce s vyučujícím učitelem, popřípadě s vychovatelem. Je důležité mít dostatek dovedností a znalostí ohledně problematiky PAS. Proto je velmi důležité kontinuální vzdělávání v této oblasti jak pro učitele, tak pro jejich asistenty. Chování a jednání žáka s autismem se v průběhu školního vzdělávání může proměňovat a asistent pedagoga na novou situaci musí umět vhodně zareagovat. Nyní srovnám údaje získané z odpovědí od respondentek s prostudovanou literaturou a dalšími zdroji.

V otázkách číslo 1. a 2. uvedly respondentky, že pro další vzdělávání a získávání informací o práci s dětmi s PAS využívají různá školení, kurzy a semináře. Konkrétně v několika případech uvádějí APLA, Nautis a Autis centrum.

V teoretické části jsou tyto organizace krátce představené. Např. součástí organizace APLA Jižní Čechy je také Vzdělávací centrum, kde tým odborníků skrze nabízené aktivity zprostředkovává své zkušenosti. Aktuálně je zde nabídka dvoudenního kurzu pro asistenty pedagoga: *Kurz pro asistenty pedagoga žáka s poruchou autistického spektra*, 29.–30. 8. 2022, v centru APLA v Táboře. Účastníci zde získají základní informace o PAS, dále se budou zabývat inkluzivním vzděláváním. Po teoretickém úvodu se obsah kurzu zaměří na spolupráci pedagoga a asistenta pedagoga. Závěr prvního dne bude patřit spolupráci s rodiči žáka. Druhý den budou účastníci seznámeni s výchovně-vzdělávacími přístupy k žákovi s PAS. Na závěr je připraveno téma, jak pracovat s celým kolektivem spolužáků a rozvíjet zdravé klima třídy. Kurz je akreditován Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy České republiky (webové stránky: www.aplajc.cz).

Asistent pedagoga si musí stále doplňovat informace dle postižení žáka. Kendíková (2017) píše: „*Aby mohli asistenti pedagoga vykonávat svou práci kvalitně, měli by si pravidelně doplňovat své vzdělání. Doporučujeme zejména kurzy, které jsou zaměřené na práci s žáky s konkrétními diagnózami, a to vždy v závislosti na tom, s jakým klientem právě pracují. Pokud například poskytují podporu žákům s poruchou autistického spektra, doporučujeme, aby absolvovali vzdělávací akci zaměřenou na tuto problematiku.*“ Jedná se o přednášky, semináře, workshopy a konference, které mohou být zaměřeny obecně i konkrétně. Některé z nich mohou být pořádány speciálně pro asistenty pedagoga (Kendíková 2017: 101).

Z odpovědí na otázku č. 3 se i na tomto malém vzorku deseti dětí s autismem projevilo, že převahu s diagnózou PAS mají chlapci nad děvčaty. V této souvislosti Bazalová (2017: 12) uvádí, že častěji jsou postiženi muži než ženy, a to v poměru 4:1, v případě Aspergerova syndromu dokonce až 10:1. Podobně uvádí rovněž Hrdlička, Komárek (2014: 35), že dětský autismus je častější u chlapců než u dívek, a to v poměru 4–5:1.

Na příkladech všech deseti odpovědí na otázku č. 4 můžeme vidět, jak mohou být projevy poruch autistického spektra u žáků různorodé. Někdy na první pohled až nenápadné. Potvrzuje se, že největší problém mají tyto děti v komunikaci s ostatními, ať už jde o spolužáky nebo dospělé. Děti s PAS se mnohdy nevyznají ve svých vlastních pocitech, ve vnímání úkolů a zvládání neúspěchů. Jsou z toho buď smutné, práci předčasně vzdávají nebo jednájí nevypočitatelně, zmatečně, jsou agresivní vůči okolí. Jedním z nejzávažnějších problémů může být až sebepoškozování, které zmínily dokonce dvě paní asistentky. Tyto příklady jsou jen důkazem, jak náročná je mnohdy práce asistentů pedagoga. Neustálý dohled nad žákem, potažmo celou třídou s sebou nese velkou zodpovědnost. Aby vše nebylo jen negativní, dozvěděli jsme se, jak děti s PAS dokáží být milé, vstřícné, dokonce empatické. Některé jsou klidné až samotářské, jiné zase velmi společenské a kontaktní. Proto neexistuje univerzální návod, příručka nebo pokyn, jak s dětmi pracovat, jak je vést, vychovávat, vzdělávat. Některé děti s PAS mají zvláštní nebo zajímavé záliby a koníčky, ve kterých jsou velmi dobří a úspěšní. Obě zmíněné dívky jsou nadané po výtvarné stránce, jedna navíc vyniká v přírodopisu. Je chvályhodné, že si asistenti pedagoga doplňují znalosti a informace o PAS. Přístup asistentů pedagoga musí být v každém případě individuální, kamarádský, vstřícný.

Podobně jako paní asistentky se k chování dětí s PAS vyjadřuje ve své knize *Mé dítě má autismus* Realene Dundon (2021). „*Autismus se u různých lidí projevuje různě,*“ dále k tématu píše: „*(...) jedno dítě může reflektovat samotu a intuitivně se zajímat o vlaky, zatímco jiné zoufale toužit po kamarádech, ale postrádá dovednosti nutné ke kooperativní hře s vrstevníky a nesnese žádnou změnu v denním režimu.*“ Dále píše, že záleží na tom, jak moc je jedinec s autismem ovlivněn: „*(...) někteří mají mírné obtíže a snadno se je naučí zvládat, kdežto jiní zápasí se všemi aspekty každodenního života a potřebují neustálou péči.*“ (Dundon 2021: 17).

Z odpovědí na otázku č. 5 vyplynulo, jak záleží na zřetelnosti projevů autismu u dítěte, zejména jak přidružené poruchy ovlivňují jeho chování. Je samozřejmé, že pokud je žák s PAS klidný, mírný nebo se do kolektivu nezapojuje, ostatní s ním problémy nemají, pokud je ale napadá, provokuje vlivem přidružené poruchy, např. ADHD, tak mu to děti oplácejí a problémy nastanou. Asistent pedagoga musí na tuto individuální situaci včas a vhodně reagovat. Nejčastěji se vyskytující přidružené poruchy s PAS uvádím v teoretické části.

Věra Čadilová a Zuzana Žampachová (2012) ve své metodice potvrzují, že „*V neposlední řadě úspěšnost vzdělávání žáků s PAS ovlivňují přidružené poruchy, např. ADHD (porucha aktivity a pozornosti), ADD (porucha aktivity), OCD (obsedantně kompulzivní porucha), vývojové poruchy učení a chování, vývojové vady řeči, vývojové vady motorických funkcí, úzkostné poruchy, poruchy emoční reaktivity deprese a podobně.*“ Dále k tématu píší: „*(...) je nutné volit vždy individuální přístup a prostřednictvím specifických metod práce poskytovat takovou míru podpory, která konkrétnímu žákovi poskytne účinnou pomoc při vzdělávání a úspěšném fungování ve školním prostředí.*“ (Čadilová, Žampachová 2012: 63).

S předchozím problémem v chování souvisí samozřejmě fungování celého kolektivu dětí ve třídě, na které jsem se dotazovala v otázce č. 6. Mnohé konflikty mohou vznikat právě mezi dítětem s PAS a spolužáky. Ve všech případech asistentky uvádějí, že děti ve třídě svého spolužáka s PAS tolerují, chovají se k němu dobře a berou ho mezi sebe, samozřejmě za předpokladu, že na ně nějakým způsobem neútočí, jinak je nekompromisně z kolektivu vyčleněn. Na třídní učitelce a asistentce pak záleží, jak celou

situaci řeší a jak se konfliktům snaží předcházet. Práci se spolužáky dítěte s PAS, jak popisuje Čadilová a Žampachová, uvádím v teoretické části, viz kapitola 2.5.

Organizace APLA nebo NAUTIS za tímto účelem pořádají různé programy pro kolektivy tříd žáků s PAS. Jsou to různé přednášky a workshopy. Děti bez účasti učitele, asistenta i žáka s PAS si mohou o tomto problému promluvit s odborníky na autismus, ti jim zase osvětlí problém autismu a proberou jejich připomínky a dotazy. Lenka Bittmannová a Julius Bittmann (2017) ve své knize přibližují besedy na podporu začlenění žáka s PAS do třídního kolektivu. „*Na prvním stupni základní školy v rámci besedy nikdy nesdělujeme diagnózu! Důvod je prostý, odhlédneme-li od možných dopadů ve formě šikany, pro děti by tato informace byla naprosto zbytečná a nic neříkající. (...) cílem besedy tedy je, kromě popisu základních deficitů, změna náhledu spolužáků na příčiny chování dítěte s PAS.*“ Autoři ve své knize popisují preventivní a napravitelý typ besed od úvodu setkání, náplň besedy i základní návod, jak mohou spolužáci pomoci (Bittmannová, Bittmann 2017: 16).

Kvalitní komunikace s rodiči je nepochybně klíčem k úspěchu při vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, což samozřejmě platí i pro děti s PAS. Komunikace těchto deseti asistentek s rodinami svých žáků s PAS, jak respondentky uvádí v odpovědích na otázku č. 7, je vedená tak, jak ji i popisuje Kendíková (2017). „*U žáků, kteří využívají podpory asistenta pedagoga, zajišťuje komunikaci právě tento pracovník. Jedná se často o přímou komunikaci s rodičem, zejména při předávání žáka před a po vyučování. Mnozí asistenti pedagoga komunikují se zákonnými zástupci také mailem nebo po telefonu (...)* V komunikaci mezi školou a rodinou mohou dobře posloužit tzv. komunikační sešity či informátory (samostatný list, do něhož se zaznamenává vše podstatné)“ (Kendíková 2017: 103–104).

V poslední, osmé otázce mě zajímal názor asistentek na inkluzi. Jak uvedly respondentky výše, záleží na přístupu rodičů, poradenských pracovišť i samotných škol, jak se k inkluzi postaví. Inkluze by se měla promyslet ze všech stran, aby negativ bylo minimálně a pozitiva převažovala. Na prvním místě by mělo být dítě a jeho prospěch a spokojenost. Když je dítě spokojené a šťastné, jsou spokojeni a šťastní i jeho rodiče, asistenti pedagoga dostávají pozitivní zpětnou vazbu, kolektiv je bez problémů. Inkluze funguje. V opačném případě by se měly hledat příčiny problémů a snažit se o jejich nápravu. V krajních případech i za cenu přechodu žáka na jinou, třeba i speciální školu.

Bazalová (2017) se snaží apelovat na rodiče žáků, aby inkluzi svého dítěte s PAS důkladně promysleli. „*Situaci je vždy potřeba individuálně posoudit dle dítěte, nabídky, okolností, nebrat zřetel na to, co si myslí okolí o tom, že mé dítě chodí do speciální školy, ale na to, kde bude dítěti lépe, zda v běžné nebo speciální škole (...)* Inkuzivní vzdělávání má svá pozitiva i negativa. Speciální školy jsou u nás na dobré úrovni, srovnatelné se zahraničím.“ Personál zde má odpovídající speciální vzdělání, třídy jsou se sníženým počtem žáků. Jsou zde používány speciální pomůcky, metody a formy práce vyhovující dětem s daným postižením. Naproti tomu píše, že „*(...) v běžné škole zase dochází k přiblížení se normálu, učení se toleranci, přebírání zdravých vzorů apod.*“ (Bazalová 2017: 129).

Čadilová a Žampachová (2012) se k tématu inkluze vyjadřují takto: „*Výhody inkluze jsou oboustranné, těží z nich jak handicapovaní, tak zdraví jedinci. Znalost problému a tolerance vůči handicapovaným snižuje jejich strach a odmítání. Segregace může omezit vnímání sebe sama. Konfrontace s lidmi s postižením mění životní postoje*

a hodnoty zdravých lidí. Inkluzivní vzdělávání tak přímo přispívá k větší rovnosti příležitostí pro všechny členy společnosti.“ (Čadilová, Žampachová 2012: 36).

Závěr

Cílem práce bylo vyhledat dostupné informace o inkluzi dětí s poruchami autistického spektra a popsat úlohu asistenta pedagoga při inkluzi žáka s autismem. Informace o poruchách autistického spektra, inkluzi a úloze asistenta pedagoga jsem čerpala především z odborné literatury, aktuální informace o problematice inkluze dětí s PAS v praxi mi pak poskytla pracovnice SPC. Asistent pedagoga si neustále musí doplňovat vzdělání týkající se problematiky PAS, získávat poznatky o metodách práce s žákem s autismem, najít si účinný komunikační přístup k rodičům žáka i ostatním žákům a pedagogům. Jeho úloha je nelehká, o to víc důležitá pro všechny zúčastněné.

V teoretické části jsem uvedla nejdůležitější informace o poruchách autistického spektra, jejich definici a rozdělení. Popsala jsem charakteristické chování dětí s poruchou autistického spektra a úlohu asistenta pedagoga při výchovně-vzdělávacím procesu na základní škole. V textu jsou zmiňována podpůrná poradenská zařízení v Jihočeském kraji, která mohou při vzdělávání žáků s poruchou autistického spektra pomáhat jak školám, tak i rodinám.

Cílem praktické části bylo zjistit, jakým způsobem se asistenti pedagoga připravují před příchodem žáka s poruchou autistického spektra na vzdělávání, ale i to, jak pracují v průběhu samotné inkluze. Zajímaly mě charakteristické rysy konkrétních žáků s PAS, případně jejich typické chování v kolektivu spolužáků. Dále jsem zjišťovala, jakým způsobem pracuje asistent pedagoga s ostatními dětmi ve třídě. V rámci přípravné fáze výzkumu jsem realizovala rozhovor s pracovníci ze Speciálně pedagogického centra při MŠ, ZŠ, a PrŠ, Štítného 3, České Budějovice. Z prvního okruhu otázek jsem zjistila, že celkový počet klientů (v evidenci SPC ČB) je 425, z toho počet chlapců (348) převyšuje počet dívek (77). Vzhledem k tomu, že se společnost na diagnostiku PAS zaměřuje více než v letech minulých, dětí s touto poruchou přibývá. Druhý okruh otázek byl zaměřen na inkluzi žáků s PAS do běžných základních škol. Na základních školách jsou vyučováni žáci širokého spektra pervazivních vývojových poruch. Žák s PAS může být vzděláván na základní škole zřizované podle §16 odst. 9 školského zákona za předpokladu, že to umožňuje jeho diagnóza, tj. k diagnóze PAS musí být přidruženo mentální postižení. Žáci s PAS bez mentálního postižení jsou vždy vzděláváni na běžných základních školách. Třetí okruh otázek mapuje vlastní zkušenosti pracovnice. Z rozhovoru vyplynulo, že povědomí o autismu mezi učiteli roste díky tomu, že již při přípravě na učitelství mají ve studijních plánech zahrnut předmět speciální pedagogiky, který zahrnuje i informace o PAS. Asistenti pedagoga se často učí „za pochodu“, musí spoléhat na metodické vedení učitelů nebo využívají možností doplňujícího vzdělávání, což vyplývá i z dotazníkového šetření. V hlavní výzkumné části se věnuji právě asistentům pedagoga. Prostřednictvím osmi otevřených otázek jsem zjišťovala jejich zkušenosti s žáky s PAS na prvním stupni základní školy. Z dotazníků především vyplynulo, že dítě s autismem je každé jiné, originální, má své nápadnosti, zvláštnosti. Potvrzuje se, že největší problém mají tyto děti v komunikaci s ostatními, ať už jde o spolužáky nebo dospělé. Do popředí se leckdy dostává některá z přidružených poruch a asistent pedagoga musí na tuto měnící se situaci včas a vhodně reagovat. Jeho práce je nesmírně náročná, ale velmi potřebná.

Tuto práci by mohli použít asistenti pedagoga jako základní informační materiál pro svou práci s žáky s PAS.

Seznam použitých zdrojů

Literární zdroje

BAZALOVÁ, B. *Autismus v edukační praxi*. Praha: Portál, 2017. ISBN 978-80-262-1195-2

BITTMANNOVÁ, L., BITTMANN, J. *A na mě nikdo nemá čas. Jak se cítí a jak to vidí sourozenci lidí (nejen) s autismem*. Praha: Pasparta, 2018. ISPN 978-80-88163-60-2

BITTMANNOVÁ, L., BITTMANN, J. *Podpora začlenění žáka s autismem do třídního kolektivu. Prevence šikany prostřednictvím besed se spolužáky, rodiči, a pedagogy*. Praha: Pasparta, 2017. ISBN 978-80-88163-53-4

ČADILOVÁ, V., ŽAMPACHOVÁ, Z. a kolektiv. *Metodika práce se žákem s poruchami autistického spektra*. 1. vydání. Olomouc, 2012. ISBN 978-80-244-3309-7

DUNDON, R. *Mé dítě má autismus. Jak o tom mluvit s ním, rodinou i okolím*. Praha: Portál, 2021. ISBN 978-80-262-1835-7

HRDLIČKA, M., KOMÁREK, V., (eds.). *Dětský autismus. Přehled současných poznatků*. 2., doplněné vydání. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0686-6

HENDL, J. *Kvalitativní výzkum. Základní teorie, metody a aplikace*. Čtvrté, přepracované a rozšířené vydání. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-0982-9

KENDÍKOVÁ, J. *Asistent pedagoga*. Praha: Raabe, 2017. ISBN 978-80-7496-349-0

LECHTA, V. (ed.) *Základy inkluzivní pedagogiky. Dítě s postižením, narušením a ohrožením ve škole*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-679-7

VOSMIK, M., BĚLOHLÁVKOVÁ, L. *Žáci s poruchou autistického spektra v běžné škole. Možnosti integrace na ZŠ a SŠ*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-687-2

Internetové zdroje

www.aplajc.cz – APLA, Jižní Čechy, z.ú.

www.ap3sp.cz – Asociace poskytovatelů služeb studentům se specifickými potřebami

www.autiscentrum.cz – Autis Centrum, o.p.s.

www.autismus-screening.eu

www.nautis.cz – Národní ústav pro autismus, z.ú.

www.nuv.cz – Národní ústav pro vzdělávání

www.stitnehocb.cz/spc - Speciálně pedagogické centrum

www.zvas.cz – Zařízení vzdělávání a služeb

Seznam zkratek

ADD	– Porucha pozornosti
ADHD	– Porucha pozornosti s hyperaktivitou
AP	– Asistent pedagoga
APLA	– Aktivní podpora lidí s autismem – organizace
DFN Brno	– Dětská fakultní nemocnice Brno
DVPP	– Další vzdělávání pedagogických pracovníků
FN Motol	– Fakultní nemocnice Motol, Praha
IVP	– Individuální vzdělávací plán
M – chat	– Modified Checklist for Autism in Toddlers
MKN	– Mezinárodní klasifikace nemocí
MŠMT	– Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky
NAUTIS	– Národní ústav pro autismus
PAS	– Poruchy autistického spektra
PECS	– Picture Exchange Communication systém
PO	– Podpůrná opatření
PPP	– Pedagogicko-psychologická poradna
PVP	– Pervazivní vývojové poruchy
RVP ZV	– Rámcový vzdělávací plán pro základní vzdělávání
SPC	– Speciálně pedagogické centrum
ŠPZ	– Školské pedagogické zařízení
VOKS	– Výměnný obrázkový systém
ZŠ	– Základní škola
ZVaS	– Zařízení vzdělávání a služeb

Seznam příloh

- Příloha I. – Dopis pro asistentky pedagoga
- Příloha II. – Vyplněný dotazník od AP č. 1
- Příloha III. – Vyplněný dotazník od AP č. 2
- Příloha IV. – Vyplněný dotazník od AP č. 3
- Příloha V. – Vyplněný dotazník od AP č. 4
- Příloha VI. – Vyplněný dotazník od AP č. 5
- Příloha VII. – Vyplněný dotazník od AP č. 6
- Příloha VIII. – Vyplněný dotazník od AP č. 7
- Příloha IX. – Vyplněný dotazník od AP č. 8
- Příloha X. – Vyplněný dotazník od AP č. 9
- Příloha XI. – Vyplněný dotazník od AP č. 10
- Příloha XII. – Záznam z rozhovoru s pracovnící SPC

Přílohy

Příloha I.

Dopis pro asistentky pedagoga

Dobrý den,

Dovolte mi, abych se Vám představila, jmenuji se Hana Kostková, třetím rokem studuji obor Pedagogika volného času na Teologické fakultě v Českých Budějovicích. Ráda bych Vás poprosila o malou laskavost. Mohla byste mi zodpovědět několik otázek do mé bakalářské práce?

Téma bakalářské práce je: Děti s poruchou autistického spektra v inkluzivním vzdělávání na prvním stupni základní školy.

V praktické části bych ráda formou polostrukturovaného dotazníku zjistila Vaši zkušenost se vzděláváním dětí s PAS. Ráda bych zjistila, jak žák s PAS ve škole funguje. Dotazník je anonymní, nebudu uvádět nikde žádná jména. Předem moc děkuji za vaši ochotu.

Vyplněné dotazníky mi prosím zašlete na emailovou adresu: kostkovahana1@seznam.cz

Příloha II

Odpovědi asistentky pedagoga č. 1

- 1. Jak dlouho pracujete jako asistent pedagoga? Jak jste se připravovala na práci s žákem s PAS, měla jste již nějakou zkušenost?**

Odpověď AP: 3. rokem, bez zkušeností, několik kurzů od APLA

- 2. Doplnujete si stále vědomosti, co se týče vzdělávání žáků se speciálními potřebami? Jakým způsobem získáváte informace o PAS?**

Odpověď AP: víceméně ano, ne vždy se to ale týká jen jednoho žáka. Zdrojem informací o PAS je nejvíce maminka chlapce a internet.

- 3. Do jaké třídy chodí žák s PAS, u něhož jste asistentkou? Kolik je mu let? Je to chlapec nebo dívka?**

Odpověď AP: 3. třída, 10 let, chlapec

- 4. Můžete popsat chování vašeho žáka s PAS ve škole, ve třídě, jak se liší od chování ostatních žáků? Překvapilo vás u žáka s PAS něco (mile/nemile)?**

Odpověď AP: chová se více méně stejně. Na něco potřebuje více času, nebo něco jinak vysvětlit, ale to by potřebovali ostatní občas také. Moc spolužáky nevyhledává, ale pokud ano, berou ho mezi sebe v pohodě. Někdy nechápou jeho projevy lítosti nebo vzteku. Ale už ho znají, tak ho buď nechají být (spíš kluci) nebo se ho snaží utěšit (spíš holky). Překvapilo mě, jak někdy vzorově mluví („Pozdravuj mamku.“ „Ano, vyřídím, děkuji.“), umí krásně zalichotit anebo odzbrojit úplně ryzí pravdou bez otálení. Bývá to vtipné.

- 5. Popište prosím chování ostatních dětí ve třídě ke spolužákovi s PAS.**

Odpověď AP: viz odpověď č. 4

6. Jak pracujete s ostatními žáky ve vztahu s dítětem s PAS? Jak řešíte případné konflikty?

Odpověď AP: snažím se vysvětlovat, že to má v té hlavičce trochu jinak než oni, že za to nemůže atd. A že pomoc může potřebovat každý z nich, i když třeba v odlišné situaci. S postupujícím věkem ale narážíme na „apraledeamn“. Všechno musí být spravedlivé a fér, takže s vysvětlováním trochu narážím.

7. Jak se vám spolupracuje s rodiči žáka s PAS? Jakým způsobem si předáváte informace o žákovi, jak často?

Odpověď AP: výborně! Maminka úplně skvělá!!

8. Jaké vnímáte klady a zápory inkluze dětí s PAS do běžných základních škol?

Odpověď AP: v tomhle konkrétním případě mi inkluze připadá jako vhodné řešení. Je bystrý a rychle chápe, skvěle mluví i jinými jazyky. Mezi ostatní zatím bez větších problémů zapadá a je s nimi rád.

Příloha III.

Odpovědi asistentky pedagoga č. 2

1. Jak dlouho pracujete jako asistent pedagoga? Jak jste se připravovala na práci s žákem s PAS, měla jste již nějakou zkušenost?

Odpověď AP: v loňském školním roce cca 70 dnů, v letošním školním roce od září. Žákyně s PAS moje první zkušenost.

2. Doplnujete si stále vědomosti, co se týče vzdělávání žáků se speciálními potřebami? Jakým způsobem získáváte informace o PAS?

Odpověď AP: dostupné písemné materiály, z internetu.

3. Do jaké třídy chodí žák s PAS, u něhož jste asistentkou? Kolik je mu let? Je to chlapec nebo dívka?

Odpověď AP: dívka, 10 let, 4. třída.

4. Můžete popsat chování vašeho žáka s PAS ve škole, ve třídě, jak se liší od chování ostatních žáků? Překvapilo vás u žáka s PAS něco (mile/nemile)?

Odpověď AP: žákyně je ve třídě nová, přišla z jiné školy, má nadprůměrné znalosti, např. z přírodopisu. Užívá často odborné termíny. Obtížně se zapojuje, obtížně navazuje kontakt. Žákyně je k dětem kritická, jejich názory „nebere“. Děti neoslovuje zatím jménem, používá ukazovací zájmena.

Žákyně má jasnou představu, čím by chtěla být – studium paleontologie. Výtvarně velmi šikovná, originální pojetí ve svých výtvarných projevech. Velmi citlivý přístup ke zvířatům! Nejí maso, ze zásady – zabíjení zvířat.

Projevy sebestřednosti, agresivity, sklony k pláči, zlosti, vzteku.

Domnívám se (laicky), že se s věkem její chování změní, všechno se zmírní, pocit sebeovládání se zvýší?

5. Popište prosím chování ostatních dětí ve třídě ke spolužákovi s PAS.

Odpověď AP: děti se znají dlouho, některé od školky; mají „své“ skupinky, dvojice.

6. Jak pracujete s ostatními žáky ve vztahu s dítětem s PAS? Jak řešíte případné konflikty?

Odpověď AP: konfliktní situace jsou velmi časté, stále musím být v blízkosti dění, zejména při skupinové práci.

7. Jak se vám spolupracuje s rodiči žáka s PAS? Jakým způsobem si předáváte informace o žákovi, jak často?

Odpověď AP: spolupráce s rodinou, zejména s matkou velmi dobrá.

8. Jaké vnímáte klady a zápory inkluze dětí s PAS do běžných základních škol?

Odpověď AP: žákyně nutně potřebuje asistenta! V daném případě (dívka je v mnoha ohledech velice inteligentní, má bezvadnou slovní zásobu, vyjadřuje se přesně, vyčerpávajícím způsobem) jsou problémy pouze v oblasti chování, jednání, navazování vztahů.

Zápory v tomto konkrétním případě nevidím.

Příloha IV.

Odpovědi asistentky pedagoga č. 3

1. Jak dlouho pracujete jako asistent pedagoga? Jak jste se připravovala na práci s žákem s PAS, měla jste již nějakou zkušenost?

Odpověď AP: Jako asistent pedagoga pracuji prvním rokem. Na tuto pozici jsem tedy připravená z vysoké školy + odbornou literaturou. Mou další pomůckou byla zpráva z poradny žáka, podle které jsem se dále zařídila.

2. Doplnujete si stále vědomosti, co se týče vzdělávání žáků se speciálními potřebami? Jakým způsobem získáváte informace o PAS?

Odpověď AP: Snažím se doplňovat stále nové informace. Nejlepším možným způsobem, jak zkušenosti/informace získat, je dle mého praxe. Ať už jsou to zkušenosti Vaše, nebo druhých. Vždycky pro Vás mohou být užitečné.

3. Do jaké třídy chodí žák s PAS, u něhož jste asistentkou? Kolik je mu let? Je to chlapec nebo dívka?

Odpověď AP: 1. ročník ZŠ, 7 let, chlapec

4. Můžete popsat chování vašeho žáka s PAS ve škole, ve třídě, jak se liší od chování ostatních žáků? Překvapilo vás u žáka s PAS něco (mile/nemile)?

Odpověď AP: Častým problémem je sebepoškozování, kterým si může jedinec ublížit. K poškozování dochází při neúspěchu, ke kterému dochází bohužel docela často, jelikož má chlapec i poruchu pozornosti. Jeho chování se na začátku studia moc od ostatních žáků nelišilo, ale čím více přibývalo učení, tím se pozornost zhoršovala. Největší problém je práce s časem, jelikož pozorný je jen chvíli a dál už nevnímá.

5. Popište prosím chování ostatních dětí ve třídě ke spolužákovi s PAS.

Odpověď AP: Chování spolužáků není jiné než k jiným dětem, ale to je především dáno hlavně tím, že PAS není na takové úrovni, ale pouze mírná.

6. Jak pracujete s ostatními žáky ve vztahu s dítětem s PAS? Jak řešíte případné konflikty?

Odpověď AP: Dětem nebylo sděleno o PAS. Fungujeme jako běžná třída. Když je potřeba pomoci, pomáhám i ostatním dětem. K žádným konfliktům prozatím nedošlo. Když dojde, nejprve budeme řešit domluvou.

7. Jak se vám spolupracuje s rodiči žáka s PAS? Jakým způsobem si předáváte informace o žákovi, jak často?

Odpověď AP: Spolupráce s rodiči je velmi důležitá. Já komunikuji s rodiči asi tak 1x-2x do týdne, když chlapce vyzvedávají z ŠD. Řekneme si, co je třeba zlepšovat, jaké bylo chování atd.

8. Jaké vnímáte klady a zápory inkluze dětí s PAS do běžných základních škol?

Odpověď AP: Zařazení dětí s PAS do běžných tříd podle mého názoru není špatné.

- riziko nepřijetí mezi spolužáky
- narušení komfortní zóny postiženého
- + žáci se naučí respektovat postiženého
- + může pomoci postiženému k budoucí socializaci

Příloha V.

Odpovědi asistentky č. 4

1. Jak dlouho pracujete jako asistent pedagoga? Jak jste se připravovala na práci s žákem s PAS, měla jste již nějakou zkušenost?

Odpověď AP: Jako asistent pedagoga pracuji nyní 7. rokem, po mateřské dovolené jsem si doplnila ke středoškolskému vzdělání a vyššímu odbornému studiu s teologickým a sociálním zaměřením roční kurz asistenta pedagoga u organizace ZvaS v Českých Budějovicích – Nemanice. Zkušenost s dětmi s autismem a kombinovanými vadami jsem měla již dvouletou z Denního stacionáře v Praze na Žižkově, kde jsem pracovala ještě jako svobodná po studiích (včetně tzv. odlehčovacích pobytů). Práci jsem ukončila z důvodu svatby a stěhování do Jihočeského kraje. Jinak bych ještě zůstala. Byla to zkušenost v celé škále autistických projevů (případy, kdy se podařilo základní ovládnutí řeči a dorozumívacích prostředků, docházka do speciální školy, ale i těžší formy, kdy jsme komunikovali pomocí piktogramů, kde nebyla rozvinutá řeč, a kde jsme řešili u dětí i projevy agrese a sebepoškozování).

2. Doplňujete si stále vědomosti, co se týče vzdělávání žáků se speciálními potřebami? Jakým způsobem získáváte informace o PAS?

Odpověď AP: Když mám možnost nějakého školení na toto téma, ráda využiji. Občas si vyhledávám článek nebo knihu v knihovně. Sleduji akce společnosti APLA. Také získávám zkušenosti od známých, kteří se starají o dítě s autismem.

3. Do jaké třídy chodí žák s PAS, u něhož jste asistentkou? Kolik je mu let? Je to chlapec nebo dívka?

Odpověď AP: Je to dívka, 5. třída, 11 let (působím v této třídě od listopadu 2019, kdy jsem měla zpočátku jen poloviční úvazek u chlapce s diagnózou ADHD a na půl úvazku jsem asistovala u dívky se sluchovým postižením na 2. stupni; až do září 2020 jsem nastoupila v této třídě na plný úvazek jako sdílená asistentka, a získala jsem do „opatrování“ právě i žákyni, u které byly od 1. třídy jiné asistentky, vlastně jsem nyní třetí v pořadí.)

4. Můžete popsat chování vašeho žáka s PAS ve škole, ve třídě, jak se liší od chování ostatních žáků? Překvapilo vás u žáka s PAS něco (mile/nemile)?

Odpověď AP: Žofinka je spíše tišší pozorovatelka, má zálibu v kreslení, komiksové tvorbě. V tomto roce poprvé dochází do školy sama bez doprovodu, občas se opozdí pomalejším vybavením z domova či ji cestou něco zaujme. Šatnu zvládá, i samostatný pohyb po chodbách školy. Je vidět, že se musí soustředit jen na tu jednu činnost, aby se převlékla, aby došla do třídy, aby si připravila. Je dobré ji přece jen „monitorovat“ jak si vede „zdálky“, občas je nutné jí jít někam v ústřety a ujistit ji, že je vše v pořádku, že má čas, že to zvládla, a seznámit ji nebo připomenout co ji v následujících hodinách čeká. Jsou dny, kdy je „rozhozená“, „ve svém světě“ a ani po několika upomenutí není schopna se koncentrovat, vnímat pokyn a vyplnit daný úkol. Ve třídě jako prostoru i jako ve společnosti dětí je zdá se navyklá, spokojená. Jen ji „rozladí“ nepřiměřený hluk či provokace a blbiny některých chlapců. Dost zásadně se ohradí, rozkřikne se, či si sedne s rukama na uších v koutku (dle nálady dne). Jde si pak odpočinout v doprovodu mém či své kamarádky procházkou po chodbě, popovídáním, prohlížením obrázků na stěnách či do knihovny na relaxační polštáře atd.

Jinak mě stále nově překvapuje tím, jak dokáže na situace reagovat s milým humorem, jak si dokáže udělat srandu i sama ze sebe, jak se snaží být vstřícná k okolí (občas při hodně dobrém rozpoložení jde a obejmě), jak umí být jasná a věcná, dokonce jsou chvíle, kdy je hodně empatická.

Nemile mě překvapuje to, že stále není za těch 5 let vybudován návyk plné přípravy na hodinu, jakmile dostanou pokyn od paní učitelky, je třeba stále Žofinku upozorňovat na to, že má již mít otevřenou učebnici, sešit apod., a že se už pracuje. V tom je stále „svá“ a často je potřeba při mé nepřítomnosti, aby toto pohlídala buď její kamarádka, která sedí vedle ní v lavici nebo musí sledovat její aktivitu i zvýšeně paní učitelka třídní.

5. Popište prosím chování ostatních dětí ve třídě ke spolužákovi s PAS.

Odpověď AP: Děti Žofinku plně respektují a přijímají i s jejími odlišnostmi. Ona sama je v komunikaci a nárocích vůči třídě dost nenáročná (zkrátka, vystačí si s tím, co je), takže je málo situací, které by nějak vyvrcholily velkým nedorozuměním nebo dokonce hádkou s většími důsledky. V lavici má hodnou kamarádku, která jí občas připomene, co se děje, nebo si s ní povídá o přestávce. Jen málo kdy „vyjde“ Ž. tzv. „do ulic třídy“ a jde se sama pobavit. Když už vyleze ze své lavice, tak jen jako pozorovatel, že ji přitáhne něco zajímavého. Když je ale dětmi dotázaná, většinou ráda odpoví nebo reaguje.

6. Jak pracujete s ostatními žáky ve vztahu s dítětem s PAS? Jak řešíte případné konflikty?

Odpověď AP: V počátcích společného sžívání této party jsem nebyla, takže se nemohu vyjádřit k tomu, zda byly děti obeznámeny a jakým způsobem s povahou, rysy a projevy „jiné“ spolužačky. „Nastoupila jsem do rozjetého vlaku“ a tam již nebylo třeba „od píky“ něco vysvětlovat, jak říkám, děti odlišnost chápou, rozumí jí a přijímají v rámci možností svých povah, sociálního citění apod. Občas se vyskytnou momenty, kdy bývají kluci tzv. „neodbytní“ s tím, že vnucují Žofince nějaký svůj názor, pohled, dokola jí opakují nějakou informaci, kterou už vstřebala, nebo o kterou nestojí. Tam pak nastávají někdy problémy, ale Žofinka svou nevoli dát najevo umí (a to nijak ne úplně agresivně), což spolužáci většinou pochopí a „vyklidí pole“. Když „se baví“ jejím odporem, zasáhnu již já a zajistím Žofince zpátky „intimní zónu a klid“. Když provokace přesáhnou nějaké hranice, trvám na tom, aby si to děti mezi sebou řekly, popřípadě se omluvily.

7. Jak se vám spolupracuje s rodiči žáka s PAS? Jakým způsobem si předáváte informace o žákovi, jak často?

Odpověď AP: Spolupráce a komunikace funguje spíše ze strany otce či babičky (s maminkou se téměř neznáme), s kterými tráví dcera více času (a to i v distanční výuce). Informace si předáváme v notýsku či zprávami po telefonu nebo v emailu, jak je třeba a jak jsou naléhavé. Téměř denně, nejméně 2x do týdne.

8. Jaké vnímáte klady a zápory inkluze dětí s PAS do běžných základních škol?

Odpověď AP: Kladem je jistě možnost „vhlédnout“ do světa „odlišného“, a to obou stran, což je šance vzbudit v dětech jakousi toleranci, empatii, hledání společného, ale paradoxně nalezení i jistých výhod a zajímavostí právě v tom „jiném“. Tzv. když se to povede a jsou dobře nastaveny podmínky soužití a spolupráce, může to vést k obohacení všech.

Na druhé straně je třeba zachovat „zdravý rozum“, stav a možnosti konkrétního dítěte co nejlépe posoudit v rámci jeho zvládnutí a fungování v takovém kolektivu, jako je „nekompromisní“ školní kolektiv dětí různého založení, a ještě navíc v takovém počtu. Zda tím nebude vystavováno děcko s diagnózou zbytečným stresovým tlakům, myšlenkám, že zklamal, že svému okolí nestihá, že to nemá pod kontrolou, že ho takové spolužití netěší. Nebo naopak inkluze dětí s mentálním postižením, které si neuvědomují „své okolí a jejich potřeby“, dochází zde ke zraňování ať už urážkami, či fyzickým útokům vůči třídě. Potom tím, že chceme mermomocí včlenit takového jedince do masy, která je mu cizí a „volná“, a snahy toto zvládnout se mívá delší dobu účinkem, může to mít za následek opačný efekt, že skupina tím bude trpět na úkor výhod a snah vytvořit prostředí dítěti v tzv. „inkluzi“. A dopadá to tak, že dítě je stejně separováno z větší části od zbylé třídy se svou asistentkou.

Přinejmenším, když nerozhodne poradna, potažmo rodiče o zařazení do speciální školy, měla by být nastavena měřítko v běžné škole trochu jinak, hlavně v počtu dětí na třídu (28 dětí s několika dětmi, které vyžadují zvýšenou péči je opravdu situace hodně náročná), práci psychologa a speciálního pedagoga zařadit do běžné výuky třídy (tzv. sezení a workshopy s dítětem s IVP, ale i s celou třídou). Takže se stává, že se dítě tzv. „veze“, je unášeno proudem a asistentka „vybalancovává“ co se dá. Někdy se toto daří, někdy méně.

Takže pro inkluzi ano, ale v rozumném měřítku, aby to stále bylo ještě ku pomoci a prospěchu dítěte i třídě.

Příloha VI.

Odpovědi asistentky pedagoga č. 5

1. Jak dlouho pracujete jako asistent pedagoga? Jak jste se připravovala na práci s žákem s PAS, měla jste již nějakou zkušenost?

Odpověď AP: Jako asistentka pedagoga pracuji 3 roky.

2. Doplnujete si stále vědomosti, co se týče vzdělávání žáků se speciálními potřebami? Jakým způsobem získáváte informace o PAS?

Odpověď AP: Informace o vzdělávání žáků se speciálními potřebami si doplňuji formou školení, dostupnými informacemi na internetu, knihami.

3. Do jaké třídy chodí žák s PAS, u něhož jste asistentkou? Kolik je mu let? Je to chlapec nebo dívka?

Odpověď AP: Žák chodí do třetí třídy základní školy. Je mu 9 let. Je to chlapec.

4. Můžete popsat chování vašeho žáka s PAS ve škole, ve třídě, jak se liší od chování ostatních žáků? Překvapilo vás u žáka s PAS něco (mile/nemile)?

Odpověď AP: Chlapcovi ze začátku vadily změny, nedodržování barevných schémat.

Hlučné prostředí, sluníčko. Byl hodně plačtivý. Hodiny TV to byl pro něho velký problém i jen rozvíčka. Přitom je pohyblivý, jezdí na kole, sportovní postava.

Je smutný z jakéhokoliv neúspěchu. Poslechne, co má udělat.

Milé překvapení, když mě pohladil po vlasech za pomoc v hodině. Dal mi na procházce ruku.

5. Popište prosím chování ostatních dětí ve třídě ke spolužákovi s PAS.

Odpověď AP: Děti se ke spolužákovi se speciálními potřebami chovají hezky. Pomáhají mu.

Je velmi důležité, když paní třídní učitelka seznámí děti s chováním žáka s PAS.

Vysvětlí jim, v čem potřebuje žák pomoc a vysvětlí i pozici asistenta.

6. Jak pracujete s ostatními žáky ve vztahu s dítětem s PAS? Jak řešíte případné konflikty?

Odpověď AP: Případné konflikty řeším hned. Vysvětlím, proč se žák tak chová. Nepřipustím žádné vysmívání. Vše je třeba vyřešit hned.

7. Jak se vám spolupracuje s rodiči žáka s PAS? Jakým způsobem si předáváte informace o žákovi, jak často?

Odpověď AP: S rodiči je dobrá spolupráce. Máme zavedený komunikační deník.

A v případě potřeby si zavoláme.

8. Jaké vnímáte klady a zápory inkluze dětí s PAS do běžných základních škol?

Odpověď AP: Pro mě je z vlastní zkušenosti dítě zařazené ve speciální škole izolované.

Pokud se dá jeho chování usměrnit a dá se zvládnout normální škola, dala bych dítě tam. Vše je o lidech kolem a jejich přístupu. S chlapcem jsme překonali dost pro něho stresujících situací. Pomalu posouvám jeho hranice dál.

Příloha VII.

Odpovědi asistentky pedagoga č. 6

1. Jak dlouho pracujete jako asistent pedagoga? Jak jste se připravovala na práci s žákem s PAS, měla jste již nějakou zkušenost?

Odpověď AP: Již 3. rokem. Osobní zkušenost + odborná literatura o PAS.

2. Doplnujete si stále vědomosti, co se týče vzdělávání žáků se speciálními potřebami? Jakým způsobem získáváte informace o PAS?

Odpověď AP: ANO, odbornou literaturou např. Poruchy učení, potíže dětí s učením a chováním + semináře. Osobní zkušeností a z odborné literatury

3. Do jaké třídy chodí žák s PAS, u něhož jste asistentkou? Kolik je mu let? Je to chlapec nebo dívka?

Odpověď AP: 3. třída, 9 let, chlapec

4. Můžete popsat chování vašeho žáka s PAS ve škole, ve třídě, jak se liší od chování ostatních žáků? Překvapilo vás u žáka s PAS něco (mile/nemile)?

Odpověď AP: Vzhledem k diagnóze a oslabení sociální interakce, je chlapec "společenský" a přátelský, byť chápe pocity a chování spolužáků mnohdy opačně, než je realita. Navazuje kontakty s dětmi spontánně avšak svým specifickým způsobem, za použití nevhodných slov, které chlapec považuje za „vtip“. Okolí na to reaguje spíše podrážděně a negativně. Školní potřeby má na lavici neustále srovnané a psací potřeby v penále mají přesně své místo a vždy je po použití vrací zpět na své místo. Má rád modrou barvu a rovněž je oblečený do modré barvy. Vyniká ve znalostech dopravních značek.

Překvapilo mě, že chlapec s PAS projevuje velký zájem o sociální kontakt se spolužáky, není uzavřený, dokáže si hrát se spolužákem.

5. Popište prosím chování ostatních dětí ve třídě ke spolužákovi s PAS.

Odpověď AP: Pokud chlapec s PAS při komunikaci se spolužáky používá vhodná slova, baví se s ním, odpoví mu, při vhodném chování si s ním hrají, nevyčleňují ho. Při nevhodném chování (které vede mnohdy i ke konfliktům s dětmi) spolužáci na chlapce reagují negativně – neodpovídají mu – vyčlenění z kolektivu.

6. Jak pracujete s ostatními žáky ve vztahu s dítětem s PAS? Jak řešíte případné konflikty?

Odpověď AP: Vysvětluji žákům, že chlapec s PAS je jiný než ostatní, avšak to neznamená, že je špatný. Naopak, žák s PAS může vynikat v činnostech, ve kterých ostatní žáci nevynikají.

Snažím se vyřešit, kdo konflikt způsobil, jeho příčinu, zavinění a podle situace vysvětlím a pokárám viníky, že takto se k sobě chovat nemohou, popřípadě přiměji viníka k omluvě. Situaci ohledně konfliktu sdělím třídnímu učiteli a ten učiní patřičné kroky dle svého uvážení.

7. Jak se vám spolupracuje s rodiči žáka s PAS?

Odpověď AP: Spolupráci s rodiči žáka s PAS vnímám pozitivně.

8. Jaké vnímáte klady a zápory inkluze dětí s PAS do běžných základních škol?

Odpověď AP:

klady: - žáci s PAS se mohou vzdělávat na běžných ZŠ – mají stejné možnosti jako ostatní, bez ohledu na jejich zdravotní stav či sociální znevýhodnění

- vede k lepšímu začlenění a postavení žáků s PAS

- vede to děti k toleranci k ostatním, k součinnosti, žák s PAS se vzdělává a učí pobývat mezi zdravými vrstevníky (jelikož v takovém prostředí se bude pohybovat celý život)

zápory: - mnoho lidí si myslí, že žák s PAS bude pomalejší ve výuce, bude ostatní žáky zdržovat, vyrušovat a bude narušovat výuku

- inkluze pro ZŠ představuje více zaměstnanců ve formě shánění asistentů pedagoga a větší finanční nároky např. na pomůcky pro žáky se SVP atd.

Příloha VIII.

Odpovědi asistentky pedagoga č. 7

1. Jak dlouho pracujete jako asistent pedagoga? Jak jste se připravovala na práci s žákem s PAS, měla jste již nějakou zkušenost?

Odpověď AP: Jako asistentka pedagoga pracuji druhým rokem. Čerpala jsem informace jak ze školy (studia), tak i načtením odborné literatury.

2. Doplnujete si stále vědomosti, co se týče vzdělávání žáků se speciálními potřebami? Jakým způsobem získáváte informace o PAS?

Odpověď AP: Vzdělávání v rámci samostudia, popřípadě semináře, odborná literatura i zkušenosti kolegů.

3. Do jaké třídy chodí žák s PAS, u něhož jste asistentkou? Kolik je mu let? Je to chlapec nebo dívka?

Odpověď AP: Žák chodí do 4. třídy. Je mu 10 let a je to chlapec.

4. Můžete popsat chování vašeho žáka s PAS ve škole, ve třídě, jak se liší od chování ostatních žáků? Překvapilo vás u žáka s PAS něco (mile/nemile)?

Odpověď AP: Kdybych nevěděla, že chlapec má PAS, tak bych to ani na první pohled nepoznala. Přijít do dané třídy jako pozorovatel, ani by mě nenapadlo, že se jedná o dítě s PAS. Chlapec má klidné, tiché chování a vystupuje normálně. U hochy mě překvapila záliba a znalost daného oblíbeného zájmu (ta se mění, dle aktuálního zájmu/dění).

5. Popište prosím chování ostatních dětí ve třídě ke spolužákovi s PAS.

Odpověď AP: Ostatní žáci jsou vcelku ohleduplní a ví, že chlapec má svá specifika. Chovají se k Němu většinou přijatelně (jak jen to na děti jde).

6. Jak pracujete s ostatními žáky ve vztahu s dítětem s PAS? Jak řešíte případné konflikty?

Odpověď AP: Když nastane nějaký konflikt, snažíme se ho vyřešit se všemi zúčastněnými osobami (popřípadě s celou třídou, záleží na situaci). Situaci rozebereme a zjišťujeme, kde byl problém.

7. Jak se vám spolupracuje s rodiči žáka s PAS?

Odpověď AP: S rodiči žáka se spolupracuje dobře. Někdy je to náročnější, ale na všem se domluvíme.

8. Jaké vnímáte klady a zápory inkluze dětí s PAS do běžných základních škol?

Odpověď AP: Klady vidím v tom, že všichni žáci mohou mít stejné příležitosti a možnosti. „Zdravé“ děti (bez specifík) jsou pro děti se specifickými záležitostmi takoví tahouni, které se snaží následovat, jak v úrovni vzdělávání, tak na úrovni osobnostní. Hodně záleží na toleranci osobní i na toleranci vůči ostatním.

Zápory vidím v tom, že děti se specifiky jsou jiné než „zdravé“ děti a někdy se ptám sama sebe, zda by jim nebylo lépe ve svém „specifickém“ kolektivu.

Příloha IX.

Odpovědi asistentky pedagoga č. 8

1. Jak dlouho pracujete jako asistent pedagoga? Jak jste se připravovala na práci s žákem s PAS, měla jste již nějakou zkušenost?

Odpověď AP: Jako asistent pedagoga pracuji osmým rokem. Předem připravit se jsem neměla možnost, neměla jsem ani žádnou zkušenost s dětmi s PAS, pouze teoretické znalosti z kurzu pro asistenty pedagoga.

2. Doplnujete si stále vědomosti, co se týče vzdělávání žáků se speciálními potřebami? Jakým způsobem získáváte informace o PAS?

Odpověď AP: Ano, prostřednictvím kurzů v APLE, akreditovaných vzdělávacích programů a seminářů.

3. Do jaké třídy chodí žák s PAS, u něhož jste asistentkou? Kolik je mu let? Je to chlapec nebo dívka?

Odpověď AP: S žákem nyní již nepracuji. Pracovala jsem s ním od páté do deváté třídy běžné ZŠ (chlapec). Také jsem rok pracovala s chlapcem s Aspergerovým syndromem v kvintě gymnázia.

4. Můžete popsat chování vašeho žáka s PAS ve škole, ve třídě, jak se liší od chování ostatních žáků? Překvapilo vás u žáka s PAS něco (mile/nemile)?

Odpověď AP: Velmi pomalé až téměř žádné pracovní tempo (často přerušované trháním řas, obočí, vlasů), neschopnost pracovat se třídou, reakce na pokyny pouze od paní asistentky, žádná vlastní invence, záchvaty vzteku, agresivita, zvláštní reakce na různé zvuky ve třídě či venku, stolování – je toho mnoho.

5. Popište prosím chování ostatních dětí ve třídě ke spolužákovi s PAS.

Odpověď AP: Ve stejném kolektivu byl od první třídy, spolužáci ho tolerovali, ale víceméně k žádné interakci z jejich strany nedocházelo.

6. Jak pracujete s ostatními žáky ve vztahu s dítětem s PAS? Jak řešíte případné konflikty?

Odpověď AP: Většina spolužáků znala chlapce s PAS již z MŠ, v ZŠ měli i nějaké jednorázové sezení k osvětlení problematiky PAS. Často jsem se žákem odcházela do volné třídy nebo jsme dělali jinou vhodnější činnost.

7. Jak se vám spolupracuje s rodiči žáka s PAS? Jakým způsobem si předáváte informace o žákovi, jak často?

Odpověď AP: Spolupráce s rodiči dobrá, ze začátku denně, jednak ústně při vyzvedávání dítěte (ale i prostřednictvím notýsku), později již jen prostřednictvím notýsku, když žák odcházel sám domů (výjimečně přes telefon, SMS, volání).

8. Jaké vnímáte klady a zápory inkluze dětí s PAS do běžných základních škol?

Odpověď AP: Velice pečlivě inkluzi každého konkrétního žáka zvažovat ...někteří, zvláště rodiče, trvají na inkluzi i za cenu negativního dopadu a celkového neprospívání dítěte. Výhodou je, že se žáci vedou k toleranci, k jinakosti, pro „postižené“, že se naučí žít v reálném světě se svým postižením.

Příloha X.

Odpovědi asistentky pedagoga č. 9

1. Jak dlouho pracujete jako asistent pedagoga? Jak jste se připravovala na práci s žákem s PAS, měla jste již nějakou zkušenost?

Odpověď AP: Jako AP pracuji 10 let, jsem matkou dítěte s PAS (18 let), takže jsem měla zkušenost z rodiny a z kurzů Nautis, APLA, Autiscentrum.

2. Doplnujete si stále vědomosti, co se týče vzdělávání žáků se speciálními potřebami? Jakým způsobem získáváte informace o PAS?

Odpověď AP: Školení v rámci DVPP, osobní zkušenost, spolupráce s Autiscentrem, APLA

3. Do jaké třídy chodí žák s PAS, u něhož jste asistentkou? Kolik je mu let? Je to chlapec nebo dívka?

Odpověď AP: 5 třída, 11 let, chlapec

4. Můžete popsat chování vašeho žáka s PAS ve škole, ve třídě, jak se liší od chování ostatních žáků? Překvapilo vás u žáka s PAS něco (mile/nemile)?

Odpověď AP: Je velice tichý, mluví hlavně se mnou a já zprostředkovávám komunikaci s ostatními, má zvláštní pohyby, třepe rukama, není schopen lži

5. Popište prosím chování ostatních dětí ve třídě ke spolužákovi s PAS.

Odpověď AP: děti ho tolerují, chrání

6. Jak pracujete s ostatními žáky ve vztahu s dítětem s PAS? Jak řešíte případné konflikty?

Odpověď AP: žáci jsou průběžně poučováni, bylo jim vysvětleno

7. Jak se vám spolupracuje s rodiči žáka s PAS? Jakým způsobem si předáváte informace o žákovi, jak často?

Odpověď AP: máme komunikační deník, matka – AP, spolupráce dobrá

8. Jaké vnímáte klady a zápory inkluze dětí s PAS do běžných základních škol?

Odpověď AP: dítě s PAS, s běžnou inteligencí si i přes svou odlišnost zaslouží být se svými vrstevníky a „učit“ se od nich, hlavně sociálně. Nevýhody – takové děti jsou lehce zranitelné, zneužitelné, pokud není správný přístup stran školy, selhávají.

Příloha XI.

Odpovědi asistentky pedagoga č. 10

1. Jak dlouho pracujete jako asistent pedagoga? Jak jste se připravovala na práci s žákem s PAS, měla jste již nějakou zkušenost?

Odpověď AP: Pracuji teprve dva měsíce (od začátku školního roku).

Zkušenost jsem neměla. Připravovala jsem se studiem odborné literatury týkající se problematiky související s autismem.

2. Doplnujete si stále vědomosti, co se týče vzdělávání žáků se speciálními potřebami? Jakým způsobem získáváte informace o PAS?

Odpověď AP: Ano, doplňuji. Informace získávám z odborné literatury, z internetu, od zkušených kolegyně a od rodičů žáka z PAS.

3. Do jaké třídy chodí žák s PAS, u něhož jste asistentkou? Kolik je mu let? Je to chlapec nebo dívka?

Odpověď AP: Chlapec chodí do první třídy, je mu 7 let.

4. Můžete popsat chování vašeho žáka s PAS ve škole, ve třídě, jak se liší od chování ostatních žáků? Překvapilo vás u žáka s PAS něco (mile/nemile)?

Odpověď AP: Jeho chování je odlišné, při komunikaci s dětmi mu musím pomáhat, i při komunikaci s paní učitelkou. O přestávkách má svůj svět, sám se nezapojuje do kolektivu. Do školní jídelny ho musím doprovázet, chodíme tam o něco dříve než ostatní žáci, nemá rád velké prostory a ruch. Mile mě překvapilo, že mi vytvořil práníčko se srdíčkem pro paní asistentku.

5. Popište prosím chování ostatních dětí ve třídě ke spolužákovi s PAS.

Odpověď AP: Žáka s PAS zná většina dětí ze třídy z mateřské školy, kterou společně navštěvovaly, chovají se k němu hezky, ohleduplně.

6. Jak pracujete s ostatními žáky ve vztahu s dítětem s PAS? Jak řešíte případné konflikty?

Odpověď AP: Ostatní žáky o přestávce zapojuji, aby žákovi s PAS např. půjčili hračku. Zatím jsem žádný konflikt nemusela řešit.

7. Jak se vám spolupracuje s rodiči žáka s PAS?

Odpověď AP: S rodiči vycházím dobře.

8. Jaké vnímáte klady a zápory inkluze dětí s PAS do běžných základních škol?

Odpověď AP: Klady: děti s PAS se přizpůsobují lépe ostatním žákům, začleňují se do kolektivu, lépe umí přijmout správné vzorce chování a snadněji si nacházejí kamarády. Zápory: občas ruší ostatní děti během výuky.

Příloha XII.

Záznam z rozhovoru s Mgr. Eliškou Malou

Otázky rozhovoru

První kruh otázek

- Jaký je celkový počet klientů SPC s diagnózou PAS v Jihočeském kraji? – *k srpnu 2021*
425 celkem – 77 dívek, 348 chlapců
- Počet žáků s PAS v inkluzi na běžných ZŠ – *celkem 268 – běžné ZŠ 213, §16–55*
- Počet studentů na středních školách – *SŠ – 88 celkem, G – 17, OA – 1, SOŠ/SOU – 22, SŠ+VOŠ – 24, praktické – 24 (§19)*
- Počet studentů na vysokých školách – *ne, mají svá centra na VŠ*
- Kdy je obvykle stanovena diagnóza PAS, v kolika letech? – *dětský autismus se diagnostikuje dříve než Aspergerův syndrom. Nedá se to určit přesně. Společnost se na tuto diagnostiku zaměřuje – v 18 měsících u pediatra – primární zachycení M-chat – odhalí širší spektrum obtíží – záleží na odpovědích rodiče. Dítě se pak dostane ke klinickému psychologovi v nízkém věku – každý psycholog má svůj přístup k diagnostice – metodám. Do SPC přichází s diagnózou nebo s diagnostickým procesem*
- Které diagnózy PAS jsou nejběžnější? – *všechny*

Druhý kruh otázek

- Mají všichni žáci s PAS doporučeného asistenta pedagoga? – *většina ano – pro své potřeby nesledují, přesné údaje nemají. Dítě s mentálním postižením +PAS mají, atypický autismus a Aspergerův syndrom ho mít nemusí. AP se může během školního roku přidělit i rušit. Při rušení probíhá diagnostika ve škole s SPC po dohodě – vyhodnocování se dělá průběžně, aby se viděla efektivita podpůrných opatření.*
- Jaké jsou obvyklé úvazky hodin asistentů pedagoga na 1. stupni a 2. stupni ZŠ? – *odvíjí se od výuky + družina, výuka bez družiny. Do září 2021 na domluvě s ředitelem – od září 2021 9:1, 40 hodin – 36:4. Podle pracovnice – čím starší dítě, tím by se měly úvazky snižovat, žák by se měl osamostatňovat – nácvik na uplatnění dál.*
- Kolik ZŠ v Jižních Čechách má speciálního pedagoga? – *v zákoně se o něm hovoří i o náplni, ale vypadl z pedagogických pracovníků, kteří mají působit na ZŠ. Když ho škola má je většinou placen z projektů (letos J. A. Komenský) nebo placen jako podpůrné opatření z SPC. V ČB ho většina škol má i psychology – v menších obcích ne.*
- S jakou diagnózou PAS jsou děti v inkluzi? – *dětský, atypický autismus, Aspergerův i Rettův syndrom.*
- Jaký stupeň podpůrných opatření mají obvykle žáci s PAS? – *2-4 stupeň, převažuje 3, bez AP stupeň 2. 5. stupeň podpory není v běžné škole*
- Jak probíhá doporučování pedagogické intervence, speciálně pedagogické péče? – *pedagogická intervence už není od 1. 1. 2021 rozvrhována v SPC, je v režii školy – doučování. Speciálně pedagogická péče – může ve škole poskytovat speciální pedagog – nápravy – rozvoj sluchového vnímání, řeči – MŠ. Speciální pedagog má náplň danou školou – SPC pak přidá další*
- S jakou úrovní intelektu jsou děti v inkluzi? – *každý má právo vzdělávat se na své kmenové škole, záleží na rozhodnutí zákonného zástupce. Lehké mentální postižení – RVP ZV – kde je minimální doporučená úroveň. Střední mentální postižení – musí se vzdělávat jako dítě s lehkým mentálním postižením – žádná ZŠ nemá ve zřizovací listině, že musí vzdělávat tyto děti – minimum dětí – nevzdělávají se na své úrovni intelektu. Není to ve prospěch dítěte ani školy.*
- Vzdělávají se děti s PAS také formou individuálního vzdělávání? – *ano, MŠ – dětské skupiny. ZŠ – větší dětská skupina. SPC ve většině případů o nich ví, ale nechťejí žádnou podporu. Paní pracovnice má takových dětí v péči 5. Na přezkoušení chodí do běžné ZŠ – po domluvě, jakým způsobem a jak často budou přezkušovat. Přispěla k tomu i koronavirová situace.*

Vyjádření k individuálnímu vzdělávání vypracuje SPC – většinou s ním nesouhlasí, protože jsou u toho velká rizika – pro dítě i pro rodiče. Chování rodiče jako učitele – psychohygienu obou, chyba v didaktice vyučování. Nemělo by to být rychlé zbrklé rozhodnutí – záleží na rodiči.

- *Spolupracují s SPC i jiné základní školy než státní? – pokud je akreditována MŠMT, tak se vztahuje doporučení – návrh podpůrných opatření z SPC i na církevní, státní, waldorfské...*
- *Stává se, že jsou děti s PAS přeřazené z běžné základní školy? Pokud ano, z jakého důvodu? – jestliže to primární diagnóza umožňuje – PAS+LMP, tak ano. §16 – učitel speciální pedagog, se souhlasem zákonného zástupce, rodič musí souhlasit se snížením výstupů na minimální úroveň*

Třetí kruh otázek

- *Jak dlouho pracujete v SPC? – 4 roky*
- *Jaká byla vaše cesta ke speciální pedagogice a práci speciálního pedagoga v SPC pro děti s poruchami autistického spektra? – vystudovala učitelství 2. stupně, OV/Ch, na TU v Liberci, speciální pedagogika v Hradci Králové. Už při studiu věděla, že by se chtěla věnovat speciální pedagogice, nevěděla, že se bude věnovat problematice PAS.
10 let pracovala jako vychovatelka, později učitelka v SVP, a 1,5 roku v PPP.*
- *Jak hodnotíte povědomí o PAS mezi učiteli a asistenty pedagoga? -povědomí mezi učiteli roste, už při přípravě na učitelství mají speciální pedagogiku.
AP – spoléhá na metodické vedení učitele, individuální přístup k dozdělávání.*
- *Probíhá DVPP (další vzdělávání pedagogických pracovníků) směrem k učitelům a asistentům pedagoga dětí s PAS? – APLA, ZVaS, NAUTIS
APLA – není akreditovaná MŠMT, ale MPSV – sociální služby
ZVaS – projekt společného vzdělávání – AP podpora při setkávání – asistenti se sejdou a předávají si zkušenosti, jejich povědomí roste za chodu.
DVPP – NIDV – další vzdělávání i pro PAS – škola by měla finančně podporovat*
- *Jaké vidíte klady a zápory inkluze dětí, žáků a studentů s PAS?
Klady – tyto děti byly ve školách vždy. Vytvářet homogenní skupiny u dětí s běžným intelektem je nesmysl – tento typ dětí na běžnou školu patří.
Pokud je změna v rozumových schopnostech, je na zvážení ...záleží také na osobnosti AP*
- *Obracejí se na vás (na SPC) základní školy, když hledají asistenta pedagoga pro žáka, který je klientem SPC? Nebo i asistenti pedagoga, kteří hledají práci? – ne
Rodiče se doptávají v SPC na AP – myslí si, že to může SPC ovlivnit. Škola si pracovníky zajišťuje a vybírá sama. SPC nevstupuje do výběru AP.*

Bibliografický odkaz, klíčová slova a abstrakt

KOSTKOVÁ, H. *Děti s poruchou autistického spektra v inkluzivním vzdělávání na prvním stupni základní školy*. České Budějovice 2020. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Vedoucí práce: Mgr. Ing. P. Samcová, Ph.D.

Klíčová slova: poruchy autistického spektra, inkluze, asistent pedagoga

Abstrakt

Bakalářská práce se zabývá žáky s poruchou autistického spektra na prvním stupni základní školy. Práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část. Teoretická část má dvě kapitoly. První kapitola definuje poruchy autistického spektra a jejich druhy. Dále popisuje charakteristické projevy dětí s autismem. Druhá kapitola popisuje inkluzi dětí s PAS na základní škole, úlohu asistenta pedagoga a vztahy mezi spolužáky a žákem s autismem. Zmíněné jsou zde zařízení a organizace, které mohou při vzdělávání dětí s PAS pomáhat školám a rodinám. Hlavním cílem této práce bylo vyhledat dostupné informace o inkluzi dětí s PAS a zjistit zkušenosti asistentů pedagoga, kteří se jim věnují. Dále pak zjistit aktuální údaje o dětech s PAS v Jihočeském kraji. Praktická část byla provedena formou kvalitativního výzkumu. Nejprve pomocí polostrukturovaného dotazníku a posléze rozhovorem. Práce obsahuje vyhodnocení deseti dotazníků se zkušenostmi asistentek pedagoga, které pracují s žákem s poruchou autistického spektra a jejich zkušenosti s procesem inkluze. Dále z interpretace rozhovoru s pracovnící Speciálně pedagogického centra v Českých Budějovicích byly získány aktuální údaje týkající se počtů dětí s poruchami autistického spektra v Jihočeském kraji a informace o inkluzi žáků s PAS do běžných základních škol. V souhrnu lze říci, že díky inkluzi mají žáci s PAS stejné vzdělávací možnosti jako ostatní žáci na běžné základní škole.

KOSTKOVÁ, H. *Children with autism spectrum disorder in inclusive primary school education*. České Budějovice 2020. Bc. thesis. University of South Bohemia in České Budějovice. Faculty of Theology. Supervisor: Mgr. Ing. P. Samcová, Ph.D.

Key words: autism spectrum disorders, inclusion, teaching assistant

Abstract

The Bc. thesis deals with pupils with autism spectrum disorder at the first grade of primary school. The thesis is divided into the theoretical and practical parts. The theoretical part has two chapters. The first one defines autism spectrum disorders (ASD) and their kinds. It also describes the typical manifestations of children with autism. The second chapter describes the inclusion of children with ASD in primary school, a role of an assistant of teacher and the relationships among classmates and pupil with autism. Facilities and organisations that can assist to schools and families in education of children with ASD are mentioned in the thesis as well. The main aims of the thesis were: to find available information on the inclusion of children with ASD, to find out the current experiences of assistants of teacher working with ASD children and finally, to check for up-to-date data on children with ASD in the South Bohemia region. The practical part was performed by qualitative research campaign using two methods: a semi-structured questionnaire and an interview. The thesis contains an evaluation of ten questionnaires with experiences of assistants of teacher working with a pupil with autistic spectrum disorder and their experience in the process of inclusion. Furthermore, current data on numbers of children with ASD in the South Bohemia region and information on the inclusion of pupils with ASD in common primary schools were obtained from the interpretation of the interview with a worker of the Specially Teaching Centre in České Budějovice. It can be concluded, because of application of inclusion, pupils with ASD have the same educational opportunities as other pupils at a common primary school.